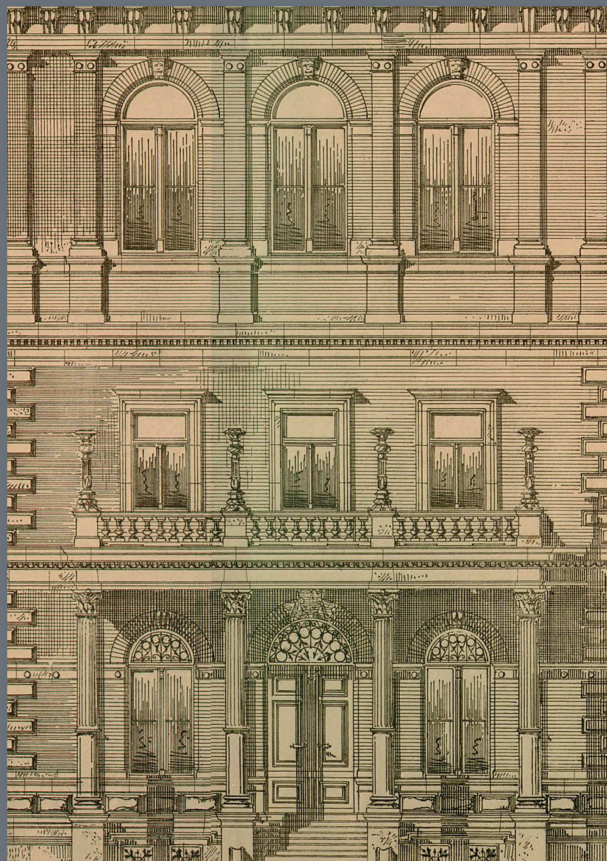

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

RADOSLAV KATIČIĆ

1930. – 2019.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 239

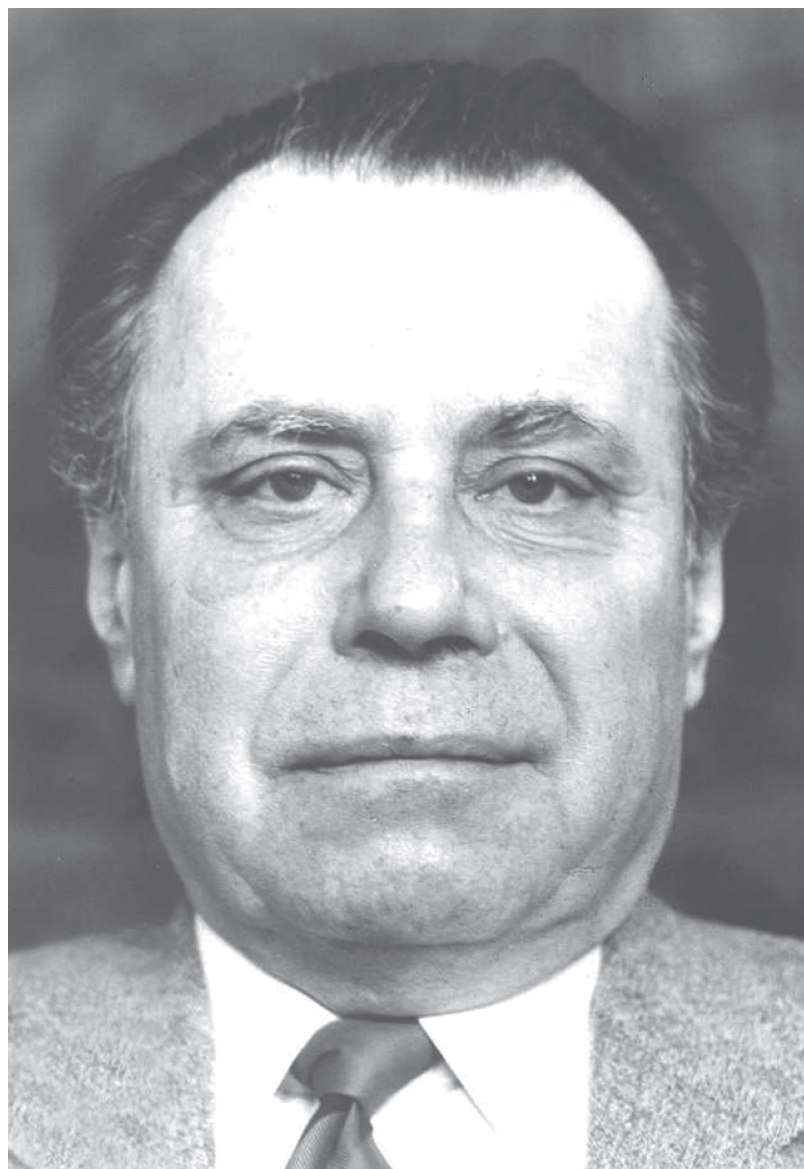
HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 239
ISBN 978-953-347-383-3 ISSN 1330-0865 (Tisak)
10.21857/ygjwrcdw0y ISSN 2670-9988 (Online)
10.21857/y26kec35g9

Uredio
Akademik MISLAV JEŽIĆ

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

RADOSLAV KATIČIĆ
1930. – 2019.

Radosław Katičić

SADRŽAJ

KOMEMORATIVNI ESEJI

Akademik August Kovačec

AKADEMIK RADOSLAV KATIČIĆ

I RAZVITAK SUVREMENE HRVATSKE LINGVISTIKE..... 9

Akademik Mislav Ježić

AKADEMIK RADOSLAV KATIČIĆ

SVESTRANI FILOLOG.....20

Akademik Ranko Matasović

USPOMENE NA RADOSLAVA KATIČIĆA32

PRILOZI

Natko Katičić i Mislav Ježić

BIBLIOGRAFIJA RADOVA AKADEMIKA

RADOSLAVA KATIČIĆA41

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

priredio je

u ponedjeljak 28. listopada 2020. u 12 sati
u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

KOMEMORATIVNI SASTANAK

za svojega preminuloga redovitoga člana

akademika RADOSLAVA KATIČIĆA.

Komemorativni sastanak otvorio je tajnik Razreda za filološke znanosti
akademik DARKO NOVAKOVIĆ

a o životu i djelu akademika Radoslava Katičića govorili su:

akademik AUGUST KOVAČEC

akademik MISLAV JEŽIĆ

akademik RANKO MATASOVIĆ

Akademik AUGUST KOVAČEC

AKADEMIK RADOSLAV KATIČIĆ
I RAZVITAK SUVREMENE HRVATSKE
LINGVISTIKE

(Zagreb, 3. VII. 1930. – Beč, 10. VIII. 2019.)

Prošlo je nešto više od jedne godine otkako nas je dana 10. kolovoza 2019. fizički napustio akademik Radoslav Katičić, lingvist i filolog koji je svojim djelovanjem i svojim znanstvenim radovima duboko obilježio hrvatsko i europsko jezikoslovlje druge polovice XX. stoljeća. Okupili smo se danas da se prisjetimo jednoga od najvećih lingvista i filologa koje je Hrvatska dala znanosti i jednoga od vodećih europskih znanstvenika u filologiji.

Odrastao je u obitelji iz kruga intelektualaca koji su posebnu pozornost posvećivali jeziku i jezicima. Njegov otac, poznati pravnik, profesor Pravnoga fakulteta, bio je znalac različitih jezika, pa i sanskrta, a pisac, prevoditelj, poliglot i leksikograf Julije Benešić bio je njegov bliski rod. Nakon završene Klasične gimnazije u Zagrebu (1949.), Radoslav Katičić na Filozofskom je fakultetu u Zagrebu diplomirao klasičnu filologiju (1954.) kao jedan od najboljih i najupućenijih studenata. Usporedno se zarana dobro uputio i u velike svjetske jezike i književnosti i služio se svjetskim jezicima, a već prije studija samostalno se upućivao u sanskrt i u indoeuropsku poredbenu lingvistiku. Svoju naklonost prema temama jezične povijesti i jezične poredbe osobito je razvio, kao student, na nastavi prof. Zdenka Škreba iz germanske lingvistike. Od 1954. radio je najprije kao bibliotekar Odsjeka za klasičnu filologiju Filozofskoga fakulteta, a zatim je 1958. na istom odsjeku Filozofskoga fakulteta bio izabran za asistenta. Već kao asistent održavao je – kao izborne kolegije – kolegij iz sanskrta i predavanja

iz paleobalkanistike. Doktorirao je g. 1959. obranivši disertaciju *Pitanje jedinstva indoeuropske glagolske fleksije*. Na novoosnovanom Odsjeku za opću lingvistiku i orijentalne studije bio je 1961. izabran za docenta, tada kao jedini nastavnik. U okviru toga odsjeka razvijao je studij opće lingvistike, indoeuropeistike i posebno studij indologije (tijekom 1960-ih, pošto je bila osnovana i Katedra za indologiju, uveden je redoviti studij te discipline). Godine 1972. bio je izabran u zvanje redovitoga profesora, no na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ostao je kao nastavnik samo do g. 1977., kada je bio izabran za redovitoga profesora slavenske filologije na Sveučilištu u Beču i ondje je predavao do umirovljenja g. 1998., a svoju je pozornost u istraživanjima usredotočio na pitanja hrvatske filologije i hrvatskoga unutar slavenskih jezika. Uz taj nastavni rad bio je također vrlo zauzet djelatnik Matice hrvatske i drugih kulturnih i znanstvenih ustanova. Osim članom Hrvatske akademije (od 1986.), bio je članom i više drugih akademija (Bosanskohercegovačke od 1984., Norveške od 1987., Austrijske od 1989., Accademia dei Lincei od 2011. i dr.).

Dubok trag u hrvatskome jezikoslovlju ostavio je Katičićev sustavni rad na različitim razinama na obnovi i unaprjeđivanju hrvatske lingvistike. Naime, tradicionalna je hrvatska lingvistika do toga doba ostvarila znatne rezultate, ali je strukturalna lingvistika i moderna lingvistika općenito u Zagrebu i na Zagrebačkom sveučilištu zaživjela i počela se sustavno razvijati istom s osnutkom Zagrebačkoga lingvističkoga kruga (ZLK) Hrvatskoga filološkoga društva godine 1956., a među osnivačima i pokretačima Kruga bili su i mladi jezikoslovci Radoslav Katičić i Bulcsú László. Upravo su oni njegovu radu u idućim desetljećima davali ton. Nerijetko je prof. Katičić zajedno s prof. Bulcsúom Lászlóom preuzimao sav teret izlaganja i vođenja rasprave utorkom u 19.00 h u Krugu u Društvu sveučilišnih nastavnika u tadašnjoj Ulici braće Kavurića (sadašnjoj Hebrangovoj).

Jezikoslovna strujanja koja su u to doba cvjetala na Zapadu nerijetko su bila smatrana oblikom »buržoaske dekadencije«, a sovjetska lingvistika istom se je nakon Staljinove smrti 1953. počela baviti kako međuratnim jezikoslovnim nasljeđem, tako i novijim lingvističkim kretanjima u Zapadnoj Europi i u Sjevernoj Americi. Nisu ni svi stariji i ugledni sveu-

čilišni nastavnici u Hrvatskoj podjednako blagonaklono gledali na to što se u Krugu radi, pa su neki od njih i otvoreno rogozorili govoreći »Što nam tamo kvare mladež nekakvim fonemima, modelima i sistemima?«. Neprocjenjiva je zasluga prof. Katičića što je svojim rano stečenim znanstvenim autoritetom i iznimnom taktičnošću u ophođenju uspio otkloniti otpore moćnih znanstvenih tradicionalista i konzervativaca i tako Krugu osigurati manje ili više nesmetan i normalan rad. Uspio je u tome između ostaloga i tako što su se, u dogovoru s vodećim članovima Kruga, osim mlađih lingvista i filologa, Krugu ubrzo priključili i neki profesori srednjega naraštaja. Već prvih godina djelatnosti Kruga postalo je normalno da svatko s fakulteta tko se smatrao lingvistom drži svojom obvezom djelovati i u Krugu, ili pak barem pratiti njegov rad, a to je značilo biti u stalnoj vezi s »novim u jezikoslovlju«.

Ponajviše na poticaj prof. Radoslava Katičića i prof. Bulcsúa Lászlóa u Krug su bili povremeno pozivani i eminentni mladi profesori iz Zadra – prof. Dalibor Brozović, prof. Franc Mikuš i prof. Žarko Muljačić – koji su na novoosnovanome fakultetu (jer u još polurazorenome gradu nije bilo znatnijih izvora tradicionalne lingvističke literature, pa su se morali oslanjati na novu literaturu) mogli daleko slobodnije zagovarati nove ideje i primjenjivati nove metodologije. Tako su »gosti iz Zadra« (zadarski Filozofski fakultet bio je tada dio Sveučilišta u Zagrebu) mogli »gurati naprijed« i zagrebačku strukturalnu lingvistiku. Od gostiju iz Zadra, Dalibor Brozović izvrsno je poznao ne samo lingvistiku u slavenskim zemljama nego i svjetsku slavistiku, a Žarko Muljačić također je vrlo rano ušao u krug najcjenjenijih romanista.

Vodstvo Kruga na čelu s tandemom Katičić–László od samoga je početka shvatilo koliko je za djelatnost na dugi rok važno pridobiti i zainteresirane studente, pa su na sastanke Kruga utorkom u 19.00 redovito pozivali i studente te je izlaganjima i raspravama u Krugu uvijek nazočio i određen broj studenata. »Katičićev i Lászlóov Krug« bio je gotovo paralelan »lingvistički fakultet«, pa je za uvođenje moderne lingvistike na Sveučilište u Zagrebu doprinos Zagrebačkoga lingvističkoga kruga bio jedva manje važan od dodiplomske i poslijediplomske nastave na fakultetu.

Uskoro pošto je godine 1958. bio izabran za asistenta, Radoslav Katičić počeo je držati nastavu iz predmeta koji se do tada već dugo nisu predavali ili se ranije uopće nisu predavali. To su bili, s jedne strane, »tečaj« sanskrta, što će biti uvod u nešto kasniji osnutak Katedre za indologiju, i kolegij iz paleobalkanistike, što je bila već ranija Katičićeva višegodišnja preokupacija. Na kolegiju iz sanskrta glavna se pozornost posvećivala poredbeno-povijesnim pitanjima, osobito utvrđivanju odnosa između sanskrta na jednoj te grčkoga i latinskoga na drugoj strani, kao što se, gdje je god to bilo potrebno, upućivalo na odnos između sanskrta te slavenskih i germanskih jezika. Iz Katičićevih analiza studenti su dobili vrlo solidan uvid u načela poredbenoga proučavanja indoeuropskih jezika s polazištem u sanskrtu. Kolegij iz sanskrta zapravo je bio kolegij uvoda u povijesno-poredbenu analizu s polazištem u jednome jeziku. I poslije, kada je proradila Katedra za indologiju, uz studente kojima je kolegij iz sanskrta bio obveza, taj su kolegij pohađali i mnogi mlađi lingvisti koji su se bavili povijesno-poredbenim pristupom drugim jezicima (germanskima, slavenskima i dr.).

Od početka svoje »asistenture« Katičić je držao i predavanja iz kolegija paleobalkanistike, tj. predavanja o jezicima Balkana u antičko doba, koji se do tada na fakultetu nije predavao. Naime, osobito u romanistici i djelomice u slavistici često se govorilo o balkanskome jezičnom savezu (a o tome su pisali npr. i suradnici Praškoga lingvističkoga kruga), tj. o strukturalnim gramatičkim, fonetskim, frazeološkim i dr. podudarnostima među arealno susjednim jezicima koji nisu nužno genetski (blisko) srodni (/novo/grčki, albanski /posebice toskički ili južni albanski/, makedonski, bugarski, jugoistočni srpski, rumunjski). U tumačenjima tih srodnosti išlo se je eventualno do srednjega vijeka, a samo iznimno do pojava zabilježenih u grčkoj *koine* (osobito u biblijskoj *koine*). Profesor Katičić želio je ispitati antičku podlogu na kojoj su se tijekom srednjega i novoga vijeka razvile istovjetne jezične pojave u »jezičnome savezu« raznorodnih jezika balkanske aree. Iako za trački i frigijski, te za »praarmenski«, ima vrlo malo izravnih podataka, činjenica kao što je postojanje postpozitivnoga (postponiranoga) određenoga člana u armenskome (od staroarmenskoga) i u balkanskim jezicima (albanskome, makedonskome,

bugarskome, rumunjskome) ne bi se smjela olako zanemariti, bez obzira na to što je, primjerice, postpozitivni član u nordijskim (skandinavskim) i u balkanskim jezicima jedan o drugome neovisan.

Istražujući pomno ostatke ilirskoga, tračkoga, dačkoga, frigijskoga, staromakedonskoga i drugih jezika na temelju riječi i imena zapisanih na malobrojnim do tada otkrivenim natpisima te glose i imena u tekstovima antičkih (osobito grčkih) pisaca, Katičić je izložio ono što se do tada o starim jezicima Balkana (i susjednih područja) znalo, primjere glosa i imena pomno je raščlanjivao, ali je i pritom stalno vodio računa ponajprije o dosljednoj primjeni metodologije istraživanja i stalno upozoravao na opasnosti od tumačenja na prečac. Posebno je upozoravao na poteškoće u proučavanju tih jezičnih manje ili više usputnih ili slučajnih ostataka. Na temelju sustavnih priprema za predavanja, kao polazište profesor je Katičić poslije više godina objavio knjigu o jezicima antičkoga Balkana kod uglednoga međunarodnoga nakladnika znanstvene literature Moutona (*Ancient Languages of the Balkans*, 1976.). Osim pomno evidentirane i opisane građe, knjiga donosi mnogobrojna metodološka i teoretska razmatranja bitna za proučavanje fragmentarnih ostataka starih jezika, kao i za opću lingvistiku.

Nakon obrane doktorata godine 1959. i jednogodišnjega boravka na Sveučilištu u Tübingenu (1960./1961.), Radoslav Katičić bio je izabran za docenta indoeuropske i opće lingvistike na novoosnovanome Odsjeku za opću lingvistiku i orijentalne studije, a fakultet mu je povjerio da taj odsjek vodi i organizira. Sve do prelaska na Bečko sveučilište 1977. on je taj odsjek sustavno izgrađivao, odredio glavna područja njegova rada i zacrtao njegov dugoročni razvitak. U skladu s tim, unatoč skromnim materijalnim mogućnostima, nastojao je na Odsjek dovesti sposobne mlađe stručne kadrove i znanstvene istraživače. Usporedno je na Odsjeku održavao nastavu iz indoeuropeistike i indologije, iranistike i paleobalkanistike. Istodobno je u okviru općelingvističkoga smjera punu pozornost posvećivao teoretskim pretpostavkama poredbeno-povijesnoga jezikoslovlja, metodama strukturalne lingvistike te lingvističkoj teoriji književnoga (standardnoga) jezika. U okviru studija opće lingvistike prof. Katičić nastojao

je uputiti studente u najmodrenije metode proučavanja jezika u svijetu. To se podjednako može reći za njegova predavanja na dodiplomskom studiju, na katedrama u njegovu odsjeku, kao i za poslijediplomski studij (tada je to bio »Studij trećega stupnja« za područje lingvistike), na koji su dolazili kako diplomirani lingvisti s različitih filoloških odsjeka Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, tako i studenti iz drugih dijelova tadašnje savezne države, osobito oni koji su se htjeli uputiti u moderne metode jezičnih istraživanja.

Pored mnogobrojnih studija i napisa u lingvističkim glasilima, godine 1967. prof. Katičić objavio je za studente opće lingvistike kratko, ali sadržajno i vrlo zgusnuto djelo (gotovo bi se reklo pisano stilom s minimumom redundancije) koje će za iduće naraštaje neofiloloških grupa, a osobito za studente opće lingvistike na Sveučilištu u Zagrebu i studente poslijediplomskih studija, postati pouzdan teoretski oslonac za sigurno kretanje po strukturalnoj lingvistici, koja je u to doba još uvijek bila u punom previranju. To je knjižica *Osnovni pojmovi lingvističke teorije* (Zagreb, 1967.). Prof. Katičić insistirao je na tome da studenti čitaju djela pojedinih velikih lingvista u cjelini, a ta je njegova knjižica s jedne strane sustavno i po određenoj hijerarhiji izlagala pojmove kojima su se služile glavne strukturalističke škole, a s druge pak strane objašnjavala nazive (termine) kojima se u suvremenoj lingvistici ti pojmovi imenuju, a posebno se insistiralo na pojmovima i nazivima koji su u lingvistici posve novi. Jasne formulacije i pomno odabrani ilustrativni primjeri omogućivali su i početniku da, uz određeni intelektualni napor i koncentraciju, stekne pouzdan uvid u moderno lingvističko pojmovlje, koje će mu otvoriti pristup metodologiji sustavne analize jezika. To je djelo donosilo metodološki besprijekorne uzorke za fonološki, morfološki i sintaktički opis jezika, pa i osnovne uzorke za opis leksika. Svatko pak tko je želio proširiti svoja znanja i obogatiti spoznaje, nalazio je na kraju knjige pomno priređen izbor osnovne teoretske literature.

Nakon 1961., kada mu je povjeren novoosnovani odsjek, prof. Katičić počeo je predavati i kolegije iz poredbene indoeuropske lingvistike. Tomu dijelu svojega rada nastojao je, kao opći lingvist, dati što čvršću metodološku

osnovicu, pa je do 1970. obrađivao i veći broj pitanja koja su se ticala opće lingvistike, posebice teorije poredbenoga proučavanja jezika. Na temelju svojih širokih interesa u okviru filoloških disciplina već 1960. objavio je studiju o odnosu između znanosti o književnosti i lingvistike (»Nauka o književnosti i lingvistika«, *Umjetnost riječi*, br. 4), koja je nastojala kritički sumirati dotadašnja postignuća na tome polju i postala jednim od putokaza zagrebačke književnoteorijske škole. Nešto poslije izišla je i studija o lingvističkim aspektima normiranja književnoga jezika (»Normiranje književnog jezika kao lingvistički zadatak«, *Jezik*, br. 11, 1966.), koja je bila među prvim radovima u okviru mlade hrvatske sociolingvistike i standardologije, a o tome je pitanju nastojala dati pregled dotadašnjih postignuća sa stajališta opće lingvističke teorije. Istomu krugu zanimanja pripada i rad o jezikoslovnom nazivlju (»Terminologija u suvremenoj lingvistici«, *Jezik*, br. 13, 1966.), koje je u to doba nagloga razvoja lingvistike bilo već toliko nabujalo da ga je, radi lakšega snalaženja, trebalo urediti ili pak barem eksplicitno naznačiti osnovna načela za njegov ustroj.

No tijekom toga prvoga desetljeća, kada je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu utemeljivao poredbeno-povijesnu indoeuropeistiku, poseban značaj imaju oni radovi prof. Katičića koji se odnose na genetsku poredbenu lingvistiku i njezina teoretska načela. Oslanjajući se na vlastito iskustvo poredbenoga (genetskoga, tipološkoga, arealnoga) istraživanja paleobalkanskih jezika i na znanstveno bavljenje poredbenim indoeuropejskim jezikoslovljem, tijekom 1960-ih godina prof. Katičić objavio je više studija važnih za teoretske i metodološke aspekte poredbene lingvistike (npr. »Modellbegriffe in der vergleichenden Sprachwissenschaft«, *Kratylos*, br. 11, 1966., i dr.). Svi ti radovi bili su izravno ili posredno priprema ili predradnja za profesorovu magistralnu sintezu o općim načelima poredbene (genetske) lingvistike, koju je 1970. objavio ugledni izdavač Mouton (*A Contribution to the General Theory of Comparative Linguistics*, The Hague, 1970.). Ako se izuzmu pojedinačne studije koje su neka pitanja genetske poredbene lingvistike promatrala sa stajališta strukturalne metodologije, kao što su bili primjerice radovi Jakobsona, Martineta, Haudricourta i Juillanda i dr., većina drugih pokušaja sinteze na tome području još je uvijek

bila bliža časnim Paulovim *Prinzipien der Sprachgeschichte* negoli pristupima što su ih sugerirali Saussureov i praški obrat u poredbeno-povijesnoj lingvistici. Prof. Katičić dao je jedan od prvih modernih cjelovitih i sustavnih priručnika za metodologiju (genetske) poredbene lingvistike. On je ponajprije na teoretskoj razini razgraničio genetsku srodnost od drugih tipova srodstva (kao što je arealno i tipološko), a zatim je načelno razgraničio i metode njihova proučavanja. Genetsko se srodstvo ne da utvrditi izravnim promatranjem, nego se može dokazati posebnom vrstom karakterističnih podudarnosti među građom srodnih jezika, pa prof. Katičić zaključuje da je taj temeljni pojam *podudarnosti* bitan za uspostavljanje svake eksplicitne teorije o genetskome srodstvu u lingvistici. Dosljedne i pravilne glasovne podudarnosti jedan su od temeljnih kriterija za dokazivanje genetskoga jezičnoga srodstva, a to se potvrđuje nizom primjera iz različitih jezika (jezičnih skupina). Knjiga se zaključuje teoretskim razmatranjima o genetskoj klasifikaciji jezika i izlažu se vrlo različiti uočeni tipovi odnosa.

Kako na Filozofskom fakultetu, tako i u Krugu, prof. Katičić redovito je predavao o suvremenim strukturalnim školama u lingvistici te o njima pisao. Iz prvoga razdoblja njegova rada na Katedri za opću lingvistiku ponajprije treba spomenuti dvije studije o glosematiki (»Danska strukturalistička škola«, *Suvremena lingvistika*, br. 2, 1963.; »Nacrt glosematičke algebre H. J. Uldalla«, *Suvremena lingvistika*, br. 3, 1964.). S obzirom na to da je temeljno teoretsko djelo glosematike bilo objavljeno na danskome 1943. (u jeku svjetskoga rata), dok je engleski prijevod izašao istom 1953., a francuski 1968., kao uostalom i s obzirom na hermetičnost toga djela, europski lingvisti i povjesničari lingvistike dugo su se služili Martinetovom recenzijom *in extenso* Hjelmslevova priručnika glosematike (iz 1946.). Kako je Martinet prikazivao knjigu svojega dobroga prijatelja i deklariranoga lingvističkoga suparnika, nije, unatoč temeljitosti, ni u prikazu uspio izbjeći određenu subjektivnu hiperkritičnost. Vjerojatno je i to jedan od razloga (iako mu je i inače jedno od načela bilo da teorije treba upoznavati čitanjem izvornih tekstova) što se je prof. Katičić upustio u vlastito iščitavanje i tumačenje Hjelmsleva

i glosematike, posežući ponajprije za izvornim i cjelovitim tekstovima. Zato u studiji iz 1963. »Danska strukturalistička škola« kritički izlaže ono što su pisali sami danski autori, a istom nakon toga otkriva analogije, podudarnosti i razilaženja s drugim strukturalnim školama (kao i mišljenja drugih kritičara) te donosi vlastiti sud o toj metodi istraživanja. Problem razumijevanja Hjelmslevova djela ne proizlazi toliko iz stupnja našega poznavanja danskoga jezika, niti prijevoda na engleski i francuski, nego iz osebujnoga krajnje sažetoga i neredundantnoga načina autorova izlaganja. Kako su među tumačima Hjelmsleva rijetki oni koji su danski poznavali onoliko temeljito kao Martinet, nisu rijetki slučajevi kriva razumijevanja Hjelmslevova teksta, pa je zato Katičić posegnuo i za svakim drugim tekstom (Hjelmslevovim, Ulldallovim itd.) koji je mogao osvijetliti ustroj i nastanak glosematike. Slično kao i Martinetov prikaz, i prikaz prof. Katičića eksplicitno, a kritički, postavlja niz uporišta nužnih za ispravno razumijevanje glosematičke teorije, pa je tako znatno olakšao posao svakomu tko se ohrabrio da sam posegne za Hjelmslevovom knjigom. Dva spomenuta Katičićeva rada bila su temeljac za izobrazbu više naraštaja hrvatskih lingvista. Sveobuhvatnošću i temeljitošću odlikuje se i Katičićev analitički i kritički prikaz najsuvremenijih lingvističkih tokova transformacijsko-generativne gramatike iz 1974. i 1975. (»Transformacijska gramatika«, *Suvremena lingvistika*, br. 9, 1974., i brojevi 10, 11 i 12 godine 1975.).

No tijekom 1970-ih godina interesi prof. Katičića sve se više, u općoj lingvistici, okreću pitanjima književnoga jezika, odnosu između književnoga i neknjiževnoga teksta, normi u jeziku i normiranju jezika, pitanju jezičnoga identiteta te odnosu između jezika shvaćenoga kao *kôd* i jezika kao društvene činjenice, zatim pitanjima standarda, standardizacije i jezične kulture, kao i takvim tehničko-teoretskim pitanjima kao što je ustroj rečenice. Neke su mu teme sugerirale jezične prilike u Hrvatskoj, druge je pak birao vodeći računa o zadaćama za koje se pripremao na Sveučilištu u Beču. Od toga razdoblja prof. Katičić sve sustavnije prelazi na proučavanje hrvatske i slavenske građe. No i tijekom 1970-ih i poslije, prof. Katičić redovito se je javljao i znanstvenim prilogima u lingvističkim časopisima,

gdje je obrađivao općelingvistička pitanja. Nemoguće je na malo prostora prikazati te radove razasute po različitim glasilima, ali je dio njih (30) – kako je to već ranije bilo s radovima iz 1960-ih u *Jezikoslovnim ogledima* (1971.) (19) – sabran u posebnoj knjizi, *Novim jezikoslovnim ogledima*, koja je doživjela dva izdanja (1986. i 1992.). Iako se u tim dvama zbornicima njegovih radova gotovo ništa ne ponavlja, autor je u oba djela nastojao zadržati istovjetnu sadržajnu strukturu razdjela u koje se razvrstavaju prikupljeni radovi pa se tako usporedbom jednoga i drugoga »zbornika« može kronološki pratiti razvoj autorovih zanimanja, kao i razvoj njegovih pogleda na pojedina pitanja.

Iako napisana u »bečkom razdoblju« i objavljena g. 2013., Katičićeva knjiga *Hrvatski jezik* (Školska knjiga, Zagreb) u mnogim svojim aspektima temelji se na »zagrebačkom razdoblju« autorova djelovanja. To je u osnovi povijest hrvatskoga jezika, ali ne povijest koja će kronološki pobrojavati i razmatrati činjenice, nego povijest koja se bavi ključnim činjenicama i ključnim etapama u razvitku hrvatskoga jezika, onima koje su određivale i usmjeravale razvitak književnoga i standardnoga jezika. Tako se prati razvitak od stidljivih početaka u XII. st. sve do pune emancipacije narodnoga jezika kao književnoga potkraj srednjega vijeka te do visoko razrađenoga jezika umjetničke književnosti u Dubrovniku, Dalmaciji i kontinentalnoj Hrvatskoj. Neponovljiva je značajka hrvatskoga jezika njegova povijesna *tropismenost* (glagoljsko, ćirilično i latinično pismo), njegova živa *tronarječnost* (čakavski, štokavski, kajkavski), njegovo postupno izranjanje iz *trojezičnosti* hrvatske srednjovjekovne pismenosti i književnosti (latinske, crkvenoslavenske, hrvatske). To su tri formativna trojstva razvitka hrvatskoga književnoga jezika. Katičićeva knjiga upravo je danas iznimno aktualna.

I nakon odlaska na Sveučilište u Beču akademik Katičić ostao je u redovitome i trajnome radnom kontaktu s hrvatskom lingvistikom, ali se na Sveučilištu u Beču nužno usredotočio ponajprije na slavističke i kroatističke teme, mnogo se je više bavio i filologijom u užem smislu riječi, ali mu je lingvistika u istraživanjima ostala prvim izborom. Osim nekoliko kroatističkih sinteza i proučavanja tema iz hrvatske jezične povijesti, akademik

Katičić u bečkom je razdoblju načeo poredbena slavistička istraživanja koja su ga odvela u proučavanje i rekonstrukciju slavenskih pretkršćanskih sakralnih tekstova (odnosno ulomaka tekstova) na temelju onoga što se je očuvalo u tradiciji pojedinih slavenskih (i baltičkih) naroda.

Rijetki su znanstvenici koji su toliko uspješno kao akademik Katičić radili na nekoliko znanstvenih područja, koji su umjeli promicati lingvističku znanost na nekoliko usporednih razboja i ostaviti u hrvatskoj i međunarodnoj znanosti prepoznatljiv prinos i neizbrisiv trag. Spomenuli smo samo malen dio onoga što je akademik Katičić u jezikoslovlju ostvario, ali je to dovoljan razlog da svojem Učitelju, akademiku Radoslavu Katičiću, izrazimo duboku zahvalnost i iskreno poštovanje.

Akademik MISLAV JEŽIĆ

RADOSLAV KATIČIĆ SVESTRANI FILOLOG

(Zagreb, 3. srpnja 1930. – Beč, 10. kolovoza 2019.)

Radoslav Katičić, veliki hrvatski filolog, jezikoslovac, indoeuropeist i opći lingvist, klasični filolog, bizantolog, paleobalkanolog, indoiranist i indolog, baltoslavist i kroatist, kao i književni povjesničar indijske, grčke, slavenskih i, osobito, hrvatske književnosti, napustio je ovaj svijet 10. kolovoza 2019. Duboko je obilježio humanističku znanost i hrvatsku kulturu svojim znanstvenim, nastavnim i javnim radom od sredine XX. stoljeća do danas. On nije bio samo izuzetan znanstvenik i profesor u zagrebačkoj i hrvatskoj sredini, nego i u bečkoj, europskoj i svjetskoj. Doživio je i priznanja koja to pokazuju. Ne samo naše Sveučilište, nego ni Sveučilište u Beču nema mnogo profesora čijim se članstvom diči čak sedam akademija znanosti: hrvatska, austrijska, norveška, bosansko-hercegovačka, kosovska, Academia Europea u Londonu i Accademia Nazionale dei Lincei u Rimu.

Bio je sin pravnika Natka Katičića i nećak polonista Julija Benešića. Obojica su na nj utjecala od djetinjstva širinom naobrazbe i kulturnih interesa koji su sezali i preko europskih obzorja. Otac je imao u knjižnici i knjige o indijskoj kulturi i filozofiji, a ujak mu je poklonio Stenzlerov *Sanskrit-Elementarbuch*, iz kojega je sam naučio osnove sanskrt.

Oženio se je Grkinjom Ioannom Michailidou, s kojom je dobio troje djece: Natka, Doricu i Antigonu. Od svojih kćeri dobio je i petero unučadi: to su Anton i Ioanna te Niko, Jan i Kristina.

Klasičnu gimnaziju završio je 1949. u Zagrebu, gdje je 1954. na Filozofskom fakultetu diplomirao klasičnu filologiju, a 1959. doktorirao tezom *Pitanje jedinstva indoeuropske glagolske fleksije*. Radio je kao honorarni

knjižničar u fakultetskom seminaru za klasičnu filologiju, 1958. postao asistentom na tada već neko vrijeme ispražnjenom katedri za poredbeno indoeuropsku gramatiku, 1961. docentom indoeuropske i opće lingvistike i pročelnikom novoosnovanoga Odsjeka za opću lingvistiku i orijentalne studije, 1966. izvanrednim i 1972. redovitim profesorom Filozofskoga fakulteta. Tu je utemeljio studije opće lingvistike i indologije. A od 1977. do umirovljenja 1998. radio je kao redoviti profesor slavenske filologije na Sveučilištu u Beču. Poslije toga postao je *professor emeritus* Sveučilišta u Beču. I po odlasku u Beč nastavio je objavljivati djela i poučavati i u Hrvatskoj. Bitno je pridonio razvoju studija kroatologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, za koji je izradio i program doktorskoga studija.

Usavršivao se je u klasičnoj filologiji 1956.–1957. u Ateni. Kao stipendist Humboldtove zaklade, 1960.–1961. usavršivao se je u indoeuropeistici i indologiji u Tübingenu, gdje je slušao prof. Paula Thiemea, a 1968.–1969. u Bonnu, gdje je napisao svoju *Staru indijsku književnost* kao priručnik za studij indologije koji je pokrenuo. Kao jezikoslovac, osobito je zaslužan, uz Bulcsúa Lászlóa, za rad Zagrebačkoga lingvističkoga kruga i promicanje strukturalne lingvistike i drugih modernih metoda u nas.

Auktor je dvadesetak knjiga i četiristotinjak rasprava, članaka, ogle-da, knjižnih ocjena i drugih prinosa iz općega i poredbenoga jezikoslovlja, iz povijesti književnosti, grčke, indijske i posebno hrvatske, i iz niza područja, koji bi on najčešće nazivao jednostavno filologijom.

Baveći se istraživački klasičnom i byzantijskom grčkom filologijom, osobito područjima koja se odnose na hrvatsku filologiju i paleobalkanistiku, te služeći se opsežnom filološkom, arheološkom i povijesnom literaturom, u raspravama objavljenima ponajviše u *Godišnjaku Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH* (1965., 1968., 1970., 1972.–1973., 1976., 1980., 1988.–1989.; skupljene su u knjizi *Illyricum mythologicum*, 1995.), obrađuje vijesti o Jadranu i području Illyrika u antičkim pisaca, navodi, prevodi i tumači vrela i predaje, od kojih neke potječu iz mykēnskoga doba.

Raspravljajući o predgrčkim jezicima na tlu kasnije helenske kulture, u knjizi *The Ancient Languages of the Balkans* (Mouton, Den Haag, 1976.) drži da je u proučavanju grčkoga jezika nezaobilazno sagledavanje njegova

odnosa prema predgrčkomu lingvističkomu sloju u egejskome području, što tvrdi i za albanski, hrvatski i srpski prema illyrskomu, za bugarski prema thračkomu te za rumunjski prema dačkomu. Također objavljuje podatke o starim balkanskim jezicima i njihovu povijesnome i jezičnome kontekstu: o makedonskome i o jezicima Paionaca i Epeiraca te o thračkome i illyrskome jezičnom sklopu. Raščlanjujući pak ono što se je prije smatralo illyrskom antroponimijom, Katičić utvrđuje da je onomastički važno uočiti da se imena kao što su Aetor, Aplus, Ceunus, Darmocus, Oeplus, Opia, Oplica, Vescleves, Volso, Voltissa itd. javljaju na liburnskome, histarskome i venetskome području, a da se imena kao Annaeus, Bardylis Kalas, Clevatus, Epicadus, Gentius, Grabon, Plassus, Teutana, Verzo itd. javljaju na pravome illyrskome području na jugu, dok su na delmatskome i pannonskome području u sredini potvrđena imena kao Anna, Andes, Aplis, Baezus, Baezo, Cato, Cursulavia, Darso, Dito, Lavius, Lavo, Paius, Paio, Samuntius, Samuntio, Scenobarbus, Scenocallus, Testimos, Testo, Tritanus, Tritano, Varro, Vendes, Vendo itd. (str. 178–184). Zbog različitosti onomastičkih sklopova zaključuje da se moraju razlikovati sjevernojadranski tip (venetsko-histarsko-liburnski), srednji – delmato-pannonski i pravi illyrski na jugu, kao i područje keltske antroponimije na sjeverozapadu.

U nizu *Povijest svjetske književnosti* (2., Zagreb, 1977.) napisao je poglavlje *Bizantska književnost*, obradivši razdoblje grčke poslijeklasične književnosti od prijevoda *Biblije*, *Septuaginte* i *Evandolja*, te od crkvenih otaca do grčkih učenjaka u humanističkoj Italiji nakon pada Carigrada.

U opsežnome djelu *Stara indijska književnost* (1973.) obuhvaća vedsku književnost, sanskrtsku epsku književnost i buddhističku književnost na pāliju i na sanskrtu, đinističku književnost na prakrtima i na sanskrtu te sanskrtsku i prakrtsku klasičnu književnost i sanskrtsku stručnu književnost. Pritom u razmatranju povijesti europske indologije i indoeuropeistike posebnu pozornost posvećuje hrvatskomu sudioništvu, počev od Filipa Vesdina i njegove prve u Europi objavljene sanskrtske gramatike iz 1790. pa do uvođenja nastave sanskrta 1876., a poslije i indologije 1960. na Sveučilištu u Zagrebu. Izvrstan bibliografski izbor iz stručne literature prati svako poglavlje. Time je dao jedan od temeljnih priručnika za studij

indologije, a istovremeno i velik prinos poznavanju indijske književnosti u hrvatskoj znanosti i kulturi.

Istraživanja iz indoeuropeistike i poredbenoga jezikoslovlja, započeta u doktorskoj tezi, nastavlja u knjizi *A Contribution to the General Theory of Comparative Linguistics* (Mouton, Den Haag, 1970.), u kojoj, primjenjujući nove teorijske modele na poredbeno jezikoslovlje, oblikuje teoriju jezične raznolikosti. Odredivši srodnost kao ograničenje raznolikosti, ustvrdio je da ona može biti tipološka, genetska i kontaktna te da postoji posve određen suodnos između ustroja povijesti jezika i ustroja po kojem se jezik ponaša kao sustav (propis, kôd). Raspravlja o tome kako je jezična mijena ireverzibilan proces jer dovodi redovito do stapanja različitih fonema i time određuje smjer strjelice jezičnoga vremena. Da nema drugih jezičnih procesa, ona bi sama ugrozila priopćivost poruka jezikom. Knjiga je puna originalnih, neočekivanih, a dobro utemeljenih prosudaba. Njegova je strukturalistička teorijska obrada dijakronijske lingvistike i povezivanje sa sinkronijskim proučavanjem jezika kao ishoda ustroja povijesti bitan jezičnoteorijski prinos. On pokazuje i to kako je Katičić uvijek svoje široko znanje temeljito promišljao i nastojao doći do što jasnijega razumijevanja svega čime se je bavio.

Izravno se suvremenim lingvističkim teorijama i njihovim pojmovima bavi u sveučilišnom udžbeniku namijenjenome studentima opće lingvistike *Osnovni pojmovi suvremene lingvističke teorije* (1967.), gdje raspravlja o mjestu lingvistike među znanostima i tumači pojmove glavnih strukturalističkih škola, tri razine artikulacije jezika, oprjeke taksonomske i generativne lingvistike, komplementarnost gramatike i rječnika, dubinski i površinski ustroj te daje uzorke za opis jezika i leksika.

U zbirci studija i članaka *Jezikoslovni ogledi* (1971.) bavi se pojmovljem strukturalističkoga jezikoslovlja, normativnom naravljju književnoga jezika, sintaksom, jezičnim razvojem i oblicima jezične srodnosti, tezom o zajedničkoj prošlosti Indijaca i Slavena u svjetlu jezika te jezikom u književnosti. Tu polemizira sa shvaćanjem M. Riffaterrea da nepretkazivost stilema karakterizira umjetnost riječi, odnosno lijepu književnost. Njegova stajališta o bitnoj razlici između obične obavijesti, koja nešto priop-

ćava o izvanjskome svijetu, i književne obavijesti, koja dočarava unutarnji svijet djela (*Nastava književnosti u školama drugog stupnja*, Zagreb, 1966.; *Umjetnost riječi*, 1968., 1970.), izazvala su plodnu polemiku s profesorom Škrebom i znatno odjeknula u hrvatskoj znanosti o književnosti unoseći u nju nove vidike.

U zbirci *Novi jezikoslovni ogledi* (1986., 1992.) jasno izriče sumnju u strukturalističku pretpostavku o jednoznačnome preslikavanju jednoga jezičnoga sustava (lingvistički pojam) u jednu jezičnu sposobnost (psihološka činjenica) u pripadnikā jedne jezične zajednice (društvena činjenica), ističući da živi i pravi govornici u povijesnim zajednicama najčešće moraju birati među više jezičnih sustava; »izvorni govornik« nije više jednoznačan idealni konstrukt, a jezična se zajednica nalazi pred izborom između više jezičnih znakovnih sustava. Time je filološkim realizmom otklonio lingvističku apstrakciju, koja je neprimjetno osiromašavala i lingvističko shvaćanje jezika. Pišući pak o identitetu jezika, razlikuje opisni ili tipološki identitet, povijesni ili rodoslovni i vrijednosni ili kulturni, držeći da njihov odnos nije jednoznačan; istomu rodoslovnomu identitetu mogu odgovarati različiti tipološki i vrijednosni identiteti, a jednomu vrijednosnomu različiti rodoslovni identiteti. Jezici koji se razlikuju i u jednome od tih kriterija identiteta, različiti su jezici. To je jasan racionalni model koji pored uže lingvističkih, uvodi i zanemareni filološki kriterij identiteta jezika (vrijednosni / kulturni) pa se njime vrlo prirodno odgovara na pitanje o identitetu jezika poput hrvatskoga, koji imaju srodne i slične jezike u susjedstvu. U skupini ogleda o književnome jeziku govori o purizmu kao kulturnom opredjeljenju i njegovu odnosu prema jezičnoj kulturi te o samoj jezičnoj kulturi, pri čem jezičnu normu ograničava na pravopis i osnovna gramatička područja; jezična norma određuje što je u standardnome jeziku neutralno, a jezična se kultura sastoji od poznavanja jezika i svega što u njem nije neutralno. Navezujući se na prinose D. Brozovića i Z. Vincea, u raspravama o postanku suvremenoga jezičnoga standarda hrvatskoga i srpskoga ističe da hrvatska novoštokavska standardizacija počinje u XVIII. st. na području od Dalmacije do Slavonije te se, nastavljajući se s ilircima, naposljetku stilizira s hrvatskim vukovcima na prijelazu iz XIX.

u XX. st. Drži da je V. Stefanović Karadžić radikalni ograničavatelj hrvatske književne osnove standarda te da u proučavanje stilističkih i kulturnih vrijednosti, koje su se polarizirale u varijantama dvaju (triju-četiriju) književnih jezika treba uključiti i latinsku, staroslovjensku (i stariju hrvatsku) književnost u Hrvata, arapsko, perzijsko i tursko književno stvaralaštvo u muslimanskih Bošnjaka te staroslovjensku i rusku književnost u Srba i Crnogoraca. Među sintaktičkim studijama ističu se one o kategoriji gotovosti u sustavu glagolskih oblika i o četirima vrstama pogodbenih rečenica u hrvatskom jeziku (realne, potencijalne, irealne i eventualne); slijede studije o teoriji prevođenja, opsegu povijesti jezika, određenju književnoga djela kao jezične umjetnine, itd.

U *Gramatici Bartola Kašića* (Rad JAZU, 388, 1981.) raspravlja o mogućim njenim uzorima, E. Álvaresu, A. Manuziju i J. Gretscheru, te pokazuje kako se ta gramatika temelji i na čakavskome i na štokavskom narječju te kako je Kašić zacrtao pristup opisu hrvatskoga jezika odredivši bitna načela za njegovo normiranje. O jeziku Kašićeva prijevoda *Biblije* govori u izdanju *Biblia sacra* (II/2, Paderborn—München—Beč—Zürich, 2000.). Objavio je i knjižicu *Učitelji s Visovca* (Lepuri, 2002.) i raspravu *Hrvatski jezični standard* (Zagreb, 2004.).

U *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* (1986., 1991.), koju je dobio zadatak napisati od Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ostajući pri strogoj pojmovnoj analizi i verbalnoj formalizaciji cjelovite jezikoslovne intuicije u ustroj jezika (a ne uključujući simboličku formalizaciju zbog naravi publikacije), uspio je proizvesti cjelovitu generativnu i pretvorbenu skladnju hrvatskoga jezika. Temeljeći korpus na kojem je opisan sintaktički sustav hrvatskoga jezika na odabranim tekstovima iz hrvatske književnosti, humanističkih znanosti i novinstva, uključio je i novoštokavske pisce XVIII. st. poput A. Kačića Miošića i M. A. Relkovića i obuhvatio znatno više novijih hrvatskih auktora nego prethodne gramatike. Određujući sintaksu u užem smislu kao skladnju rečenice, rečenice razglobljuje prema obavijesnome (informacijskome), sadržajnome (semantičkome) i gramatičkome (sintaktičkome) ustroju. Ne smatra sintaktički (gramatički) ustroj rečenica univerzalnim (za razliku od Chomskoga), nego drži

da je obavijesni ustroj možda najbliži univerzalnoj logičkoj formi sudova, sadržajni univerzalnoj semantičkoj formi jezičnih izričaja, a gramatički posebnom ustroju rečenice u pojedinom jeziku. U sustavnoj gradnji viših katova sintaktičkih ustroja izvedenih preoblikama, svakim slijedećim razredom preobličenih gramatičkih ustroja (nesložene rečenice, diskurs, složene rečenice, složene rečenice s nerečeničnim preoblikama) postaje rečenična zgrada za kat preoblika viša od prethodne. Tu *Sintaksu* odlikuje stroga cjelovita dedukcija sustava s jedne strane, a izbor korpusa s druge. Radi se o djelu koje predstavlja do tada nedosegnut domet sustavnoga teorijskoga uvida u sustav hrvatskoga jezika, i koje je zavrijedilo da bude prijelomno u hrvatskoj lingvistici, ako mu se nađu dorasli nastavljači. A predstavlja i izuzetan domet u međunarodnoj lingvistici, i posebno u generativnoj i transformacijskoj sintaksi. Zbog jasne utemeljenosti *Sintakse* u hrvatskome književnom korpusu i zbog dosljedna izvođenja sustava iz toga temelja, ta je *Sintaksa* svojom dokaznom snagom ugrozila mit o jedinstvu srpskohrvatskoga jezika pa se je odmah u dijelu srpske akademske zajednice pokrenula hajka na nju, a njoj su se pridružili i neki hrvatski jezikoslovci. Ta je hajka tek nakon više od godine i pol dana zaustavljena studijama nekoliko hrvatskih jezikoslovaca o Katičićevoj *Sintaksi* u posebnome broju časopisa *Jezik* (1988., br. 1–2).

Potom je Katičić u više radova namijenjenih međunarodnoj znanstvenoj javnosti tematizirao odnos hrvatskoga, srpskoga i bošnjačkoga književnoga jezika, i neovisnost hrvatskoga o srpskome (*Das jugoslawische Desaster*, Wiesbaden, 1995.; *Slavia*, Prag, 1995.; *Undoing and Redoing Corpus Planning*, Berlin—New York, 1997.) itd.

Među njegovim kroatističkim knjiženopovijesnim radovima izdvaja ju se filološke studije povijesnih izvora o najranijem srednjovjekovlju – *Uz početke hrvatskih početaka* (1993.), predradnja za njegovu veliku povijest ranosrednjovjekovne književnosti, i *Na ishodištu* (1994.), sažetak toga veledjela. O kasnijim razdobljima hrvatske književnosti govore studije u knjizi *Na kroatističkim raskrižjima* (1999.), gdje su obuhvaćene teme o hrvatskoj književnosti i njenoj povijesti u rasponu od pitanja o etnogenezi Hrvata sve do obrade pisaca XX. st. Ti su pak članci i rasprave nastali za

potrebe studenata kroatologije na Hrvatskim studijima. Bio je i suautor (sa S. P. Novakom) knjige i izložbe *Dva tisućljeća pismene kulture na tlu Hrvatske* (1987.).

Posebno se ističe, kao sinteza svih istraživanja povijesti književnosti ranoga srednjovjekovlja, djelo *Literatur- und Geistesgeschichte des kroatischen Frühmittelalters* (izdano u Austrijskoj akademiji znanosti u Beču, za koju je i napisano, i to godinu nakon izdanja hrvatske preradbe, 1999.), koje je na hrvatskome objavljeno kao sveučilišni udžbenik pod naslovom *Litterarum studia* (1998.; nagrada MH za znanost 1999.). Tu je na temelju izvrsna poznavanja izvora na svim jezicima na kojima se mogu naći (latinskome, grčkome, staroslovjenskome itd.) i na temelju nepregledne, ali većinom fragmentarne, sekundarne literature iz niza disciplina filoloških, arheoloških, povijesnih i drugih, Katičić dao divovsku sustavnu sliku hrvatske kulture i književnosti i njihovih temelja i kulturoloških pretpostavaka, sažeto od pretpovijesti, a iscrpno od kasne antike, te prikazao materijalni okvir ranosrednjovjekovne kulture i sve oblike ranosrednjovjekovne hrvatske pismenosti i književnosti, kulture knjige i duhovne kulture sve do XII. st. Moglo bi se reći da je u toj povijesnoj rekonstrukciji pokazao da je povijesna znanost zapravo samo dio obuhvatne multidisciplinarne (enciklopedijske) znanosti filologije, onako kako ju je Katičić razumijevao, i da takva filologija povijesnim zaključcima daje širok kulturološki kontekst, vrjednujući sa svom primjerenom skrupuloznošću i one kulturne sadržaje koji povjesničare često ne moraju zanimati, a bitno obogaćuju spoznaju. Samo to djelo bilo bi dostatno da ga uvrsti u velikane hrvatske znanosti i međunarodne medievistike.

Katičić je istraživao i pretpovijesnu kulturu Hrvata i Slavena te objavio priloge na području rekonstrukcije formula praslavenske i balto-slavenske vjerske i pravne usmene predaje (*Wiener slavistisches Jahrbuch*, 1987.–1994., 1996., 1998., 2001.; *Studia ethnologica*, 1989., 1991.). Nastavljajući se na radove V. V. Ivanova i V. N. Toporova, uspio je rekonstruirati elemente balto-slavenske pretkršćanske religije i mitova, bitne za razumijevanje duhovne baštine koju su Slaveni, i posebice Hrvati, odnosno Hrvatima nazvani Slaveni i poslavenjeni Hrvati, donesli pri doseobi u svoju sadašnju domovinu

te ju na mnogo mjesta upisali i u njezine toponime, oronime i hidronime. Među rezultatima se ističe rekonstrukcija formula iz mitova o sukobu Peruna i Velesa, o svetoj svadbi Perunova sina i kćeri te o odnosu vrhovnoga boga i njegove žene, velike božice (*Die Hauswirtin am Tor*, 2003.). Od 2008. počeo je rezultate tih svojih istraživanja objavljivati i za hrvatsku znanstvenu i kulturnu javnost na hrvatskome. To je urodilo velikim petoknjižjem: knjiga *Božanski boj* izašla je 2008., *Zeleni lug* 2010., *Gazdarica na vratima* 2011., a *Vilinska vrata* 2014., dok se je peta, sintetički pregled i interpretacija rezultata, *Naša stara vjera* pojavila 2017. – za nju je Radoslav Katičić, već teško bolestan, trebao već i pomoć sina Natka pri zapisivanju – i ona je zaokružila taj veliki opus. On predstavlja danas vjerojatno najveću sintezu znanja i plodova istraživanja praslavenske i balto-slavenske pretkršćanske sakralne književnosti i kulture u svjetskoj slavistici i indoeuropeistici.

Taj slavistički i balto-slavistički filološko-mitološki opus utvrđuje na svoj način i bitno novu slavistiku pored tradicionalne, osnovane na paleoslavistici, staroslovjenskome i njegovim nacionalnim redakcijama, kakvu su utemeljili Franc Miklošič i Vatroslav Jagić u XIX. stoljeću. Ta nova slavistika ne odbacuje ništa od one klasične utemeljene na najstarijem slavenskome jeziku pisane književnosti, ali ju dopunjuje novim neizmjereno velikim područjem istraživanja slavenske kulture kakva je posvjedočena na narodnim idiomima i jezicima svih slavenskih naroda u usmenoj književnosti, a rekonstrukcijama seže u još dublju pretpismenu prošlost, kulturu i jezik. Nju je – na zasada Ivanova i Toporova od 1960-ih godina – razradio, počev od 1980-ih, Radoslav Katičić u još širem opsegu i otvorio mnoge posve nove vidike. Za razliku od svojih predšasnika, paralelama u formulacijama u raznih slavenskih (i baltičkih) naroda dodavao je i rekonstrukcije praslavenskih formula te sakralne poezije (u staroslovjenskoj stilizaciji). S druge je strane, uz filološku i poredbenolingvističku obradbu građe, obratio pažnju u terenskome istraživanju i praslavenskomu uprisutnjavanju rekonstruiranih mitskih predočaba u životni prostor, posvjedočenu u toponimima, osobito oronimima i hidronimima sakralnoga značaja. Upozorio je na gorski vrh Perun nad Mošćenicama i vrhove Perun,

Perunić i Perunsko nad rijekom Žrnovnicom u Poljicima, ili poluotok Veles blizu Novoga Vinodolskoga pored kratkoga, ali snažnoga vodotoka Žrnovnice, ili na mjesto Mokošica kraj Dubrovnika, u kojima se odrazuju imena triju najvećih praslavenskih božanstava. U svojem je »petoknjižju« upozorio na mnoštvo takvih onomastičkih oznaka sakralnih krajolika u Hrvatskoj i drugdje u slavenskome svijetu i time dodao dimenziju stvarne povijesne i prostorne potvrđenosti rezultata prethodnih poredbenofiloloških istraživanja. Takvim je zamašnim novim pristupom balto-slavistici naišao i na protivljenja u tradicionalnoj slavistici, i trebat će proći neko vrijeme da se vidi koliki su se tu novi vidici otvorili.

Ipak, već sada taj je rad Radoslava Katičića, uz neka protivljenja, naišao i na živ odjek u našoj sredini u krugovima filologa, ali i izvrsnih etnologa predvođenih profesorom Vitomirom Belajem, i niza arheologa (Vladimir Sokol, Juraj Belaj) te nekih povjesničara umjetnosti i kulture (Vladimir Gvozdanović / Goss).

Kada se je pojavio prvi dah Hrvatskoga proljeća 1967., odrazio se je i na lingvistiku i hrvatski jezik i doveo do donošenja *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* u krugu u kojem je sudjelovao i Radoslav Katičić te vlastoručno zapisivao tekst koji se je dogovarao.

Kada je u samostalnoj Hrvatskoj Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa osnovalo kao svoje savjetodavno tijelo *Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika* 2005. godine, za predsjednika *Vijeća* ministar Dragan Primorac imenovao je akademika Radoslava Katičića, a ostali su članovi bili birani kao predstavnici svih onih ustanova u Hrvatskoj koje se relevantno bave hrvatskim jezikom. Vijeće je mjerodavno raspravljalo o svim temeljnim pitanjima hrvatskoga književnoga jezika, o njegovu odnosu prema narječjima, o njegovu odnosu prema književnoj baštini – jer su oba ta odnosa bila poremećena jezičnom politikom u prethodnome stoljeću – o odnosu prema drugim jezicima, o naravi norme, o funkcionalnim stilovima i o razvoju nazivlja, a povremeno i o aktualnim, još otvorenim pitanjima hrvatske gramatike i pravopisa. Sva su izlaganja predsjednika, rasprave na sjednicama i zaključci bili objavljeni na mrežnim stranicama *Vijeća*. A nakon što je ministar Željko Jovanović 8. svibnja 2012. ukinuo

Vijeće bez razgovora ili obrazloženja, a kamoli zahvale, objavljeni su i u posebnome broju časopisa *Jezik* (god. 60., posebno izdanje, travanj 2013.). Riječima samoga Katičića »Opet se politika grubo dohvatila hrvatskoga standardnog jezika... Kao u doba grofa Khuen-Héderváryja!«, kada je takva jezična politika prvi put bila u Hrvatsku uvedena (*Hrvatski jezik*, 2013., str. 241–242).

U svim je svojim radovima Radoslav Katičić dolazio do najvećih i najpouzdanijih rezultata upravo zahvaljujući širini svojih znanja, širini područja kojima je ovladao, multidisciplinarnomu pristupu, kao i snazi prosudaba i oštroumnosti s kojom je umio prosuđivati pitanja kojima se je bavio. Sva su se njegova znanja tako našla upregnuta i u posljednju njegovu jezikoslovnu i jezičnopovijesnu knjigu *Hrvatski jezik* (2013.). To je sažeta, stilom popularna, ali znanjem vrhunska znanstvena sinteza povijesti hrvatskoga jezika, kojom je on i najbolje definiran kao poseban književni ili standardni jezik. Kao i u svojoj novoj slavistici, i u ovoj novoj kroatistici spojio je Katičić perspektive književnoga jezika utemeljenoga na staroslovenskoj pismenoj kulturi (u glagoljaštvu), koja ima dio korijenja i u grčkoj (byzantijskoj) kulturi, dakle »slovinskoga jezika«, i jezika isprva usmene književnosti u svoj mnogostrukosti svojega narječnoga i dijalektalnoga izričaja, koji je onda podao svoje narječne stilizacije – čakavsku, kajkavsku i štokavsku – književnomu »hrvatskomu jeziku«, te jezika kojemu je civilizacijski uzor bio latinski, na kakvu su se razvili svi novi zapadnoeuropski jezici, pa tako i hrvatski, i koji se je iz te, u biti humanističke, perspektive nazivao još i »lingua Illyrica«. Jezična je osnovica književnoga jezika hrvatske pismenosti, dakle, »slovinski jezik«, obogaćen izražajnošću pučkih narječja, a sadržaj koji mu je svrha izrazivati jest hrvatska kultura u svoj svojoj složenosti i povezanosti sa svijetom, dok mu dosljedni narječni izričaj, za koji je naposljetku izabran novoštokavski, nije osnovica, ta nije se iz njega razvio, nego mu je samo ruho u koje se je odjenuo. Tako jasno vidjeti taj dubinski ustroj jezika dijakronijski i sinkronijski mogao je samo prodoran um velikoga jezikoslovca i filologa. Promatrajući te suodnose perspektiva kroz povijest jezika, Katičić je u toj knjizi dao najbolji dokaz posebnosti i vlastitosti hrvatskoga jezika jer takav trojstveni »genetski

kod« – slovinsko-hrvatsko-illyrski – nema nijedan drugi jezik na svijetu. I kao takav, on treba biti i u budućnosti, kao što je bio tijekom povijesti, u službi izrazivanja svih sadržaja suvremene nacionalne i međunarodne, europske i svjetske civilizacije u okviru hrvatske kulture, komunikacijski omogućujući njen stalan razvoj.

Radoslav Katičić bio je profesor koji je oduševljavao dobre studente, iznosio im je neprestano veliko bogatstvo istančanih obavijesti iz riznice svojega znanja, i tumačio najteže teme s tolikom jasnoćom razumijevanja da je to izgledalo kao da im svugdje kroz neprobojni gustiš prašume činjenica otvara putove kojima se može lako prolaziti i dolaziti do najdaljih i najširih vidika. Takav dojam mogu steći i pažljivi čitatelji njegovih djela, od kojih svako donosi bogate, originalne, a često i iznimno znatne prinose znanosti. A takav je bio i učinak živih razgovora s njime o zahtjevnim temama na sve one koji su ga imali priliku i s te strane upoznati. Sustručnjaci su ga visoko cijenili i prepoznavali njegovu izuzetnost, a on svoja mišljenja nikada nije nametao, nego ih je uvijek temeljito obrazlagao. Širina njegove naobrazbe, temeljitost znanstvenoga rada, oštroumnost razumijevanja i neumornost u radu stvorili su jedan od najznatnijih opusa u humanističkim znanostima u Hrvatskoj, koji je istodobno izuzetan i u međunarodnoj znanosti, za koju je i izravno pisao znatan dio svojih radova. Njegovi prinosi znanostima kojima se je bavio, kao i hrvatskoj kulturi za koju je živio, imaju vrhunsku i neprolaznu vrijednost.

USPOMENE NA RADOSLAVA KATIČIĆA

Akademik Radoslav Katičić bio je jedan od naših najvećih filologa, jezikoslovaca i polihistora svih vremena. Znajući da ću danas o njemu govoriti posljednji, pitao sam se kako u ovom govoru jasno istaknuti sve ono čime je zadužio i mene osobno i sve nas koji se u Hrvatskoj bavimo filologijom i lingvistikom, a da ne ponavljam ono što su već rekli moji prethodnici. Stoga sam se odlučio ovdje osvrnuti samo na one dijelove goleme Katičićeva opusa koji su meni najbliži i najpoznatiji, kako zbog mojih vlastitih znanstvenih interesa, tako i stoga što me je upravo njima Katičić ponajviše oduševio, zapanjio i nadahnuo.

Koliko se god tijekom života bavio raznim područjima, upravo je filologija, a posebno klasična filologija, struka koju je Katičić studirao, u ishodištu njegova djelovanja u znanosti. Filologija je stara disciplina, daleko starija od lingvistike, a njezina je metodologija stoljećima proučavanja tekstova izbrušena i dotjerana do mjere u kojoj upravo ona može poslužiti kao uzor drugim humanističkim znanstvenim disciplinama. Ta se istančana filološka metoda vidi u svemu što je akademik Katičić radio, i tu ću tezu nastojati ilustrirati na nekoliko primjera.

Ono što objedinjuje sva Katičićeva istraživanja predstavlja, kako mi se čini, specifičan i originalan način postavljanja pitanja na koja se pokušava pronaći odgovor. A »katičićevski« način postavljanja pitanja proizlazi iz duboke filološke naobrazbe i sposobnosti razumijevanja i tumačenja teksta onako kako to vrsni filolozi čine. Najbolje se to vidi u knjizi koja je, po našem sudu, ostavila najdublji trag u svjetskoj lingvistici, a to je Katičićeva monografija *The Ancient Languages of the Balkans* (The Hague, 1976.). U

njoj je Katičić prikupio sve što se pouzdano može reći o jezicima Balkana i jugoistočne Europe, pa i o jezicima našega područja, odnosno antičkoga Ilirika. O toj se temi i prije mnogo pisalo, ali cijelo je područje bolovalo od površnosti i pretjerane spekulativnosti, i bio je potreban sintetski i kritički duh vrhunskoga filologa poput Katičića da u paleobalkanistiku unese reda i da tumačenjem antičkih izvora pokaže što se o starim jezicima Balkana doista zna, a što se samo nagađa. Zbog toga se ta Katičićeva monografija i danas, nakon više od četrdeset godina, i dalje citira i ostaje nezamijenjenom kao temeljni priručnik za stare jezike Balkana. U svojim istraživanjima o jezicima predrimskoga Ilirika, koja su u toj knjizi rezimirana, Katičić se nije zadržao na pitanjima kakva su postavljana prije: je li »ilirski« bio kentumski ili satemski jezik, kojoj je skupini indoeuropskih jezika bio najbliži, kojim je glasovnim zakonima određen. Štoviše, i pitanje o jedinstvu »ilirskoga« ostavljeno je po strani – ono što je Katičića najviše zanimalo, i na što je dao uvjerljive odgovore, bilo je pitanje o zemljopisnoj distribuciji imenskih obrazaca i tipova osobnih imena na rimskim nadgrobnim spomenicima. Pri tome je Katičić nedvojbeno pokazao da se čitav antički Ilirik može podijeliti na tri imenska područja, koja mogu, ali ne moraju, odgovarati trima »ilirskim« jezicima: južnojadransko imensko područje (otprilike od Cetine do Epira), dalmato-panonsko imensko područje (uz obalu od Cetine do Zrmanje) i sjevernojadransko imensko područje (sjeverno od Zrmanje sve do Raše u Istri). Taj Katičićev rezultat i danas stoji i predstavlja čvrstu osnovu lingvističkih i filoloških istraživanja predrimskih jezičnih ostataka u nas.

U knjizi *Illyricum mythologicum* (Zagreb, 1995.) Katičić proučava antičke izvore o Iliriku, odnosno kako se o našim krajevima pisalo u djelima grčkih i rimskih pisaca, a posebice kako je to područje uklopljeno u njihovu mitološku sliku svijeta. Ponovno, na sebi svojstven način, Katičić ne pita o povijesnim istinama ili događajima koji su se zbili u antičkom Iliriku, nego o tome kako su si Grci i Rimljani naše krajeve predstavljali, odnosno kakve su kulturne stereotipe imali o njima i na koji su način o tome pripovijedali u svojim pričama. U tome svjetlu on tumači i mitove o grčkim junacima, koji su prema antičkim izvorima posjetili područje

Ilirika. Time Katičić ne otkriva što su Grci i Rimljani o Iliriku pouzdano znali, već kako su to područje uključivali u vlastitu kulturu i sliku svijeta, koja je potom postala dijelom općeeuropske, pa i naše kulture.

Knjiga *Litterarum studia: Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja* (Zagreb, 1998.) predstavlja Katičićev *magnum opus* i trijumf njegove filološko-povijesne metodologije. Ni u njoj naglasak nije na povijesnim događajima u hrvatskome srednjem vijeku, već na onome što se o duhovnoj kulturi i dostupnim tekstovima stanovnika hrvatskih zemalja u ranome srednjem vijeku može doznati iz očuvanih, često fragmentarnih izvora. Katičić dakle ključne tekstove iz ranoga hrvatskoga srednjovjekovlja ne čita kao povjesničar, koji želi saznati što se i kada doista dogodilo, već kao filolog, kojega zanima kako se o opisanim događajima govorilo, i zašto upravo na taj način. Katičić pokazuje koje su tekstove imali autori rijetkih očuvanih knjiga nastalih na našem području u srednjem vijeku, i kako to možemo doznati. Filološki je postupak stoga sličan kao i u knjizi *Illyricum mythologicum*, samo dosljedno primijenjen na drugu tekstovnu građu i na drugo vremensko razdoblje.

Istraživanjima pretkršćanske slavenske religije i mitologije posvećen je čitav niz Katičićevih rasprava na njemačkome i hrvatskom jeziku i veći broj knjiga na hrvatskome. Riječ je o temi koja ga je intrigirala u zadnja tri desetljeća njegove znanstvene karijere. Na hrvatskome su njegova istraživanja rezimirana i na vrlo jasan i pregledan način izložena u pet knjiga: *Božanski boj: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Zagreb, 2008.), *Zeleni lug: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Zagreb, 2010.), *Gazdarica na vratima: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Zagreb, 2011.), *Vilinska vrata: I dalje tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Zagreb, 2014.) i – najpopularnije napisana – *Naša stara vjera: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Zagreb, 2017.), u čijem mu je priređivanju pomogao sin Natko Katičić. U tim knjigama polazi od filološke analize većinom folklornih tekstova na slavenskim i baltijskim jezicima, u kojima su sadržani mitološki elementi, osobito pjesničke formule i stalni epiteti, za koje se može pokazati da su se isprva, u doba slavenskoga jezičnoga i kulturnoga jedinstva,

odnosili na mitološke likove i motive. Primjerice, Katičić je pokazao da jurjevske ophodne pjesme, zabilježene u Hrvatskoj tijekom dvadesetoga stoljeća, sadržavaju elemente predaje o poganskom bogu starih Slavena, koji se zacijelo nazivao Jarylo, i koji je nakon pokrštavanja euhemeriziran i u kasnijoj predaji pomiješan sa svetim Jurjem. Pri tome Katičić nije upao u zamku, kao mnogi stariji istraživači slavenskoga poganstva, da folklorne tekstove smatra autentičnim poganskim izvorima: naprotiv, on je pokazao da oni to nipošto nisu, ali da, zbog usmene predaje kojom su stoljećima prenošeni, čuvaju tragove – obično u vidu pjesničkih formula – iskonski pretrkršćanskoga, mitološkoga izričaja. Kritičan, kao što samo može biti vrhunski filolog, Katičić je uvijek iznova naglašavao da njegova metodologija ne može rekonstruirati cjelovite praslavenske mitove, već samo njihove fragmente, da ne može odgovoriti na pitanje kako je izgledao »praslavenski panteon«, već samo otkriti neke attribute i obilježja pojedinih božanstava i mitoloških likova, te pokazati kako se o njima u praslavensko doba pjevalo. Neinformiranu čitatelju stoga je ponekad teško pratiti i razumjeti Katičićeve radove posvećene praslavenskoj mitologiji – ne zato što bi oni bili teško pisani (naprotiv, pisani su vrlo jasno i razumljivo), već stoga što čitatelj uvijek želi gotove i cjelovite odgovore, a Katičić ih namjerno ne daje. Štoviše, uvijek je isticao da to što možemo rekonstruirati samo teško razumljive fragmente praslavenske sakralne poezije, dokazuje da ne postupamo nasumce i aprioristički, već da su rezultati na taj način provedenih istraživanja empirijski utemeljeni i potkrijepljeni. O tim je svojim istraživanjima koncem osamdesetih i početkom devedesetih godina Katičić redovito držao gostujuća predavanja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koja sam i ja posjećivao kao student i tek zaposleni asistent. Njegova su predavanja, koja je uvijek držao pred punim auditorijem, bila napeta i strukturirana poput uzbudljivoga kriminalističkoga romana: uvijek se sa znatiželjom čekao rasplet priče koju bi Katičić ispleo oko nekoga mitološkoga motiva koji je rekonstruirao na temelju folklornih tekstova na slavenskim jezicima. Ponekad je i najveća dvorana na Filozofskom fakultetu, famozna »Sedmica«, bila premala da primi sve koji su ga htjeli slušati. Danas je takva posjećenost nekoga gostujućega predavanja na mojem

fakultetu, usuđujem se reći, nezamisliva. U razgovorima sa studentima i kolegama nakon predavanja često se je od Katičića moglo još mnogo toga vrijednoga čuti i naučiti, a neke svoje originalne uvide, o kojima nam je tada pripovijedao, on nikada nije objavio u pisanu obliku.

Na koncu, ne smijemo zanemariti područje koje je za našu sredinu možda i najvažnije, a to su Katičićeva kroatistička istraživanja i njegov neumorni rad na afirmaciji hrvatskoga jezika. Jedan od najboljih poznavalaca hrvatskoga, njegove povijesti i bitnih odrednica njegova indentiteta, Radoslav Katičić bio je jedan od redaktora *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* 1967. godine. Posebna mu je zasluga i to što je zajedno s Daliborom Brozovićem pridonio dekonstrukciji dogme hrvatskih »vukovaca« o jedinstvenome hrvatsko-srpskom jeziku kao rezultatu »Bečkoga dogovora« i reformi Vuka Stefanovića Karadžića. Ustrajao je u obrani prava Hrvata na svoj jezik i kada je to bilo najteže, u doba progona neovisnih hrvatskih intelektualaca nakon napada na »Deklaraciju« i sloma »Hrvatskoga proljeća« sedamdesetih godina, i činio je to prije svega iz osjećaja dužnosti i privrženosti svomu narodu. U jednom mi je razgovoru priznao da se kroatističkim temama počeo baviti iz osjećaja da mora, i da je za to pozvan, dok je intimno on prije svega bio i želio ostati klasični filolog. I tomu je pozivu na obranu hrvatskoga Katičić odgovorio u vrijeme kada baviti se objektivno, neideološki, hrvatskim jezikom nije bilo bezopasno. O atmosferi u kojoj je donošena »Deklaracija«, u čijem je sastavljanju sudjelovao, najbolje govori sljedeći citat iz jednoga intervjua koji je dao svega dvije godine prije smrti, a koji nije, po mojem mišljenju, dobio onu pozornost koju zaslužuje (*Večernji list*, 17. ožujka 2017.): »Ja sam tada, kao i prije i poslije toga, bio daleko od politike i političkih razgovora. Znao sam da meni kao poznatom nepartijcu u onome društvu i ne pripada govoriti. Ali kad se javila prva inicijativa za Deklaraciju, ja tada, kako sam bio u Predsjedništvu Matice hrvatske, vrlo sam brzo čuo o tome. Značajno je da se to nije pojavilo kao neka opozicija ili disidentstvo. Kolege partijci vodili su i tu glavnu riječ. Tako da se je nekomu poput mene moglo učiniti da je to sve partijska inicijativa. Partijci su govorili, a mi nepartijci kao i inače šutjeli.« Meni su upravo ove Katičićeve riječi, »Znao sam da meni kao

poznatom nepartijcu u onome društvu i ne pripada govoriti« najvažnije svjedočanstvo o političkim prilikama u vremenu kada je Katičić počeo braniti hrvatski jezik, njegovu posebnost i njegov identitet.

Hrvatskomu je jeziku Katičić posvetio mnoge svoje radove, od kojih treba posebno istaknuti njegovu monumentalnu *Sintaksu hrvatskoga književnog jezika* (Zagreb, 1986.). U njoj je na egzemplaran način i u skladu s tada suvremenom sintaktičkom teorijom prikazana sintaksa hrvatskoga književnoga jezika, onako kako je on odražen u korpusu hrvatske književnosti. Pri tome se Katičić oslanjao na tada aktualne pojmove standardnoga modela generativne sintakse, ali nije zanemario ni klasifikaciju rečenica na vrste naslijeđenu iz tradicionalne gramatike. Kao empirijski i filološki nastrojen jezikoslovac, Katičić nikada nije dopuštao da teorijske dogme, ili trenutna moda, određuju znanstveni sadržaj njegovih istraživanja, stoga se i danas njegovom *Sintaksom* mogu služiti i čitatelji koji nisu upoznati s generativnom gramatikom, ili tu teoriju ne prihvaćaju. Osim toga, posebna je vrijednost te Katičićeve knjige u pažljivo prikupljenome i analiziranom korpusu književnih tekstova iz kojih su odabrani primjeri, odnosno rečenice čija se struktura analizira. Više od trideset godina nakon njezina prvoga pojavljivanja, Katičićeva je *Sintaksa* i danas pouzdan izvor primjera u svim sintaktičkim istraživanjima jezika, jer filološka preciznost kojom su primjeri rečenica iste strukture razvrstani omogućuje sintaktičarima da se i danas njome služe.

Kada govorimo o Katičićevu doprinosu proučavanju hrvatskoga jezika, valja spomenuti i zbirku njegovih kroatističkih članaka objavljenu pod naslovom *Na kroatističkim raskrižjima* (Zagreb, 1999.), kao i sintezu njegovih pogleda na hrvatski jezik, njegovu povijest i razvitak, knjigu pod jednostavnim naslovom *Hrvatski jezik* (Zagreb, 2013.). U njoj su najjasnije izneseni Katičićevi pogledi o identitetu hrvatskoga kao posebnoga slavenskoga jezika, identitetu koji nije određen time što je nastao na temelju novoštokavske dijalekatske osnovice (koju dijeli s drugim srednjojužnoslavenskim standardnim jezicima), nego specifičnom povijesnom ulogom koju je imao u izgradnji hrvatskoga književnoga izričaja i kao nacionalno sredstvo izražavanja i komunikacije hrvatskoga naroda. Mnogi ga pri

tome nisu dobro shvatili, jer Katičić nikada nije poricao novoštokavsku dijalekatsku osnovicu hrvatskoga, samo je ustvrdio da ona za identitet hrvatskoga *kao standardnoga jezika* nije presudna, kao što dijalekatske osnove nisu presudne ni za razvitak i identitet drugih europskih standardnih jezika. Pritom je, u razgovoru sa svojim kolegama i učenicima, često povlačio usporednice s poviješću književnih narječja klasične Grčke: ta su narječja – jonsko, atičko, eolsko i dorsko – doduše izrasla iz govornih grčkih dijalekata, ali s njima nipošto nisu identična, a kao posebni oblici književnoga izričaja ona su se njegovala u okviru specifične helenske kulturne tradicije, od koje su neodvojiva. Takav uvid u presudnu važnost tradicije u oblikovanju književnoga (a danas i standardnoga) jezika mogao je imati samo vrhunski klasični filolog poput Radoslava Katičića.

Kao znanstvenik, Radoslav Katičić bio je jedan od posljednjih lingvista i filologa koji su s podjednakom kompetencijom mogli pratiti sve jezikoslovne discipline i znatno im pridonijeti. Štoviše, zbog interdisciplinarnar naravi svojih istraživanja, Katičić je dobro poznao i nefilološke discipline poput povijesti, arheologije, etnologije, povijesti umjetnosti... taj bi se niz mogao nastaviti. Kao čovjek, bio je susretljiv, velikodušan, otvoren prema dijalogu i nenametljiv. Nije rado ulazio u sukobe, ali nikad nije odustajao od valjanih argumenata samo da bi ih izbjegao. Imao je aristokratsko držanje i demokratska uvjerenja te galantne manire, koji pripadaju jednoj danas nestaloj generaciji. Za njega se doista može reći da je bio do srži gospodin profesor kakvih više nema.

Radoslav Katičić bio je poznat širom svijeta: neki su ga znali kao kroatista i slavista, neki kao indologa, neki kao teoretičara povijesno-poredbene lingvistike, neki kao proučavatelja slavenske mitologije, a neki kao glavnoga svjetskoga autoriteta za predrimске i predgrčke jezike Balkana. Svi koji su znali za njega izrazito su cijenili njegov rad, no malo je tko mogao sagledati svu njegovu dubinu i širinu. Odlaskom akademika Katičića Hrvatska je izgubila jednoga od svojih najuglednijih i najplodnijih znanstvenika, ali i velikoga domoljuba, koji je cijeli život posvetio proučavanju hrvatskoga jezika i hrvatskoga povijesnoga i kulturnoga identiteta. To što je Hrvatska imala takva znanstvenika, služi na čast našoj zemlji, njezinoj

kulturi i tradicionalnomu obrazovnomu sustavu u kojem je on izrastao. Na Radoslava Katičića doista možemo biti ponosni onoliko koliko mu moramo biti i zahvalni.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA AKADEMIKA
RADOSLAVA KATIČIĆA

Priredili Natko Katičić i Mislav Ježić

KRATICE

BzN	Beiträge zur Namenforschung, Heidelberg
CA	Current Anthropology, Chicago
EEBS	Epetēris Hetaireias Byzantinōn Spudōn, Athēnai
Godišnjak	Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja pri Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
HAZU	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
HZZ	Hrvatski znanstveni zbornik
IF	Indogermanische Forschungen, Berlin
JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
Predgovor	Predgovor knjizi
R	Recensio operis
SE	Studia ethnologica
SHP	Starohrvatska prosvjeta
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
WSJlb	Wiener Slavistisches Jahrbuch, Wien
ZRVI	Zbornik radova Vizantološkog instituta, Beograd
ŽA	Živa antika, Skopje

KNJIGE

- Pitanje jedinstva indoevropske glagolske fleksije.* Zagreb 1959., (disertacija, strojopisom), 162 str.
- Osnovni pojmovi suvremene lingvističke teorije.* Manualia Universitatis studiorum Zagrabiensis. Zagreb 1967., 56 str.
- A Contribution to the General Theory of Comparative Linguistics.* Ianua linguarum, series minor 83. The Hague – Paris, Mouton, 1970, 160 pp.
- Jezikoslovni ogledi.* Zagreb, Školska knjiga, 1971., 272 str.
- Stara indijska književnost.* Zagreb, Matica hrvatska, 1973., 420 str.
- Ancient Languages of the Balkans.* Part one: Trends in Linguistics, State-of-the-Art Reports 4, 216 pp.; Part two: Indices, prepared by Mate Križman, Trends in Linguistics, State-of-the-Art Reports 5, 86 pp. The Hague – Paris, Mouton, 1976.
- Bizantska književnost. *Povijest svjetske književnosti*, sv. 2. Zagreb, Mladost, 1977., 313-345.
- Ogledi i rasprave. *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 161. Zagreb, Matica hrvatska, 1984., 365-456.
- Sto remek-djela. Pisana riječ u Hrvatskoj* (Vodič kroz izložbu), coauctor S. P. Novak. Osijek, Galerija likovnih umjetnosti – Zagreb, Muzejski prostor – Pula, Arheološki muzej Istre, 1986., 270 str.
- Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku.* Djela Jugoslaven-ske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 61. Zagreb, JAZU – Globus, 1986., 530 str.
- Novi jezikoslovni ogledi.* Zagreb, Školska knjiga, 1986., 340 str.
- Dva tisućljeća pismene kulture na tlu Hrvatske* (coauctores: S. P. Novak, A. Ribičić-Županić). Zagreb, SN Liber, 1987., 180 str.
- Two Thousand Years of Writing in Croatia* (coauctores: S. P. Novak, A. Ribičić-Županić). Zagreb, Muzejsko-galerijski centar, 1987, 180 pp.
- Zweitausend Jahre schriftlicher Kultur in Kroatien* (coauctores: S. P. Novak, A. Ribičić-Županić). Zagreb, Muzejsko-galerijski centar, 1990, 180 S.
- Novi jezikoslovni ogledi*, 2. dopunjeno izdanje, Zagreb, Školska knjiga, 1992., 378 str.

- Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku.* Drugo, ponovljeno izdanje. Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 61. Zagreb, Globus, 1991., 543 str.
- Uz početke hrvatskih početaka. Filološke studije o našem najranijem srednjovjekovlju.* Biblioteka znanstvenih djela 70. Split, Književni krug, 1993., 282 str.
- Na ishodištu. Književnost u hrvatskim zemljama od 7. do 12. stoljeća.* Zagreb, Matica hrvatska, 1994., 136 str.
- Illyricum mythologicum.* Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 1995., 482 str.
- Ein Ausblick auf die slawischsprachige Völkerwelt im Südosten.* Österreichische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse. Schriften der Balkan-Kommission. Philologische Abteilung 37. Wien 1996, 130 S.
- Litterarum studia. Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja.* Zagreb, Matica hrvatska, 1998., 760 str.
- Na kroatističkim raskrižjima.* Biblioteka Croaticum, sv. 1. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji, 1999., 298 str.
- Literatur- und Geistesgeschichte des kroatischen Frühmittelalters.* Österreichische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse. Schriften der Balkan-Kommission. Philologische Abteilung 40. Wien 1999, 655 S.
- Učitelji s Visovca. Ravni Kotari u povijesti hrvatskoga književnog jezika.* Biblioteka »Ravnokotarski cvit« 10. Lepuri 2002., 40 str.
- Auf den Spuren sakraler Dichtung des slawischen und des baltischen Heidentums.* Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Geisteswissenschaften, Vorträge G 377. Paderborn, Schöningh, 2003, 22 S.
- Die Hauswirtin am Tor. Auf den Spuren der großen Göttin in Fragmenten slawischer und baltischer sakraler Dichtung.* Schriften über Sprachen und Texte 6. Frankfurt a. M., Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2003, 116 S.
- La letteratura medievale croata. *Lo spazio letterario del medioevo, 3. Le culture circostanti, volume III: Le culture slave*, a cura di Mario Capaldo. Roma 2006, 523–568.
- Litterarum studia. Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja.* Drugo izdanje, Zagreb, Matica hrvatska, 2007., 760 str.

- Božanski boj. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*, Zagreb / Mošćenička Draga, Ibis grafika – Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga – Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008., 391 str.
- Boristenu u pohode. Helenske i indijske šetnje i teme. Misli i pogledi*. Zagreb, Matica hrvatska, 2008., 318 str.
- Zeleni lug. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb / Mošćenička Draga, Ibis grafika – Matica hrvatska – Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2010., 492 str.
- Gazdarica na vratima. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb / Mošćenička Draga, Ibis grafika – Matica hrvatska – Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2011., 284 str.
- Na kroatističkim raskrižjima*, Biblioteka Croaticum, sv. 1. Drugo izdanje, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji, 2011., 342 str.
- Hrvatski jezik*. Zagreb, Školska knjiga, 2013., 282 str.
- Vilinska vrata. I dalje tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb, Ibis grafika – Matica hrvatska, 2014., 227 str.
- Naša stara vjera. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb, Ibis grafika – Matica hrvatska, 2017., 235 str.
- Konturen und Zusammenhalt der kroatischen Sprache*. Gl. urednici Georg Holzer, Zorka Kinda-Berlakovich. Zagreb, Školska knjiga, 2017., 297 str.

ČLANCI I RASPRAVE

- Jedno pitanje Tukididove hronologije. *ŽA* 4 (1954), 78-89.
- Kako je provedena kružna kompozicija u Pseudo-Ksenofontovoj *Athēnaiōn politieia*. *ŽA* 5 (1955), 267-273.
- Die Ringkomposition im ersten Buche des Thukydideischen Geschichtswerkes. *Wiener Studien* 70 (1957), 179-196.
- Schemata Gorgieia u jednoj staroslavenskoj ispovjednoj molitvi. *Slovo* 6-8 (1957), 236-342.
- Der akzentuierte Prosarhythmus bei Theophylaktos von Achrida. *ŽA* 7 (1957), 66-84.
- Anna hē Komnēnē kai ho Homēros. *EEBS* 27 (1957), 213-223.
- Die letzte Strophe in Catulls Carmina 51. *ŽA* 8 (1958), 27-32.
- Zu einigen Grundfragen der Entwicklungsgeschichte des griechischen Vokalsystems. *ŽA* 8 (1958), 289-293.
- Le sort des consonnes géminées en grec. *ŽA* 9 (1959), 129-132.
- Ein Problem des messenischen Dialekts. *ŽA* 9 (1959), 133-136.
- Hē archaiomatheia kai to epikon pneuma eis tēn Alexiada tēs Anēs tēs Komnēnēs. *EEBS* 29 (1959), 81-86.
- Die Ringkomposition in der vorklassischen attischen Prosa. *ŽA* 10 (1960), 41-60.
- Problemi interpretacije književnih tekstova prošlosti. *UR* 4 (1960) 1, 65-73.
- Nauka o književnosti i lingvistika. *UR* 4 (1960) 3-4, 1-11.
- Quintus Horatius Flaccus, Carmen 3, 13. *UR* 4 (1960) 2, 93-100.
- Hai pros Pakurianus epistolai tu Theophylaktu archiepiskopu Achridos. *EEBS* 30 (1960), 386-397.
- Biographika peri Theophylaktu archiepiskopu Achridos. *EEBS* 30 (1960), 364-385.
- Problemi proučavanja ilirskog jezika. *Književnik* god. 3/1961., sv. 1 (br. 19), 38-54.
- Veselia Felicitas. *BzN* 12 (1961), 271-279.

- Lynkos und die Lynkesten. BzN 13 (1962), 126-143.
- Die illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet. ŽA 12 (1962), 95-120.
- Das mitteldalmatische Namengebiet. ŽA 12 (1963), 255-293.
- Normiranje književnoga jezika kao lingvistički zadatak. *Jezik* 11 (1963) 1, 1-9.
- Danska strukturalistička škola. *Suvremena lingvistika* 2 (1963), 64-82.
- Suvremena istraživanja o jeziku starosjedilaca ilirskih provincija. *Posebna izdanja Naučnoga društva SR Bosne i Hercegovine*, knjiga 4. Sarajevo, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 1, 1964., 11-58.
- Namengebiete im römischen Dalmatien. *Die Sprache* 10 (1964), 23-33.
- Illyrii proprie dicti. ŽA 13-14 (1964), 87-97.
- Aplis, Aplo – Apollon, ŽA 13-14 (1964), 98-100.
- O prirodi jezičnoga razvoja. *Jezik* 12 (1964) 2, 33-41.
- Nekoliko primjera uz članak »O jezičnom razvoju«. *Jezik* 12 (1964) 3, 78-86.
- Korespondencija Teofilakta Ohridskog kao izvor za historiju srednjovjekovne Makedonije, ZRVI 7, 2 (1964), 177-189.
- Nacrt glosematičke algebre H. J. Uldalla. *Suvremena lingvistika* 3 (1964), 48-71.
- Zur Frage der keltischen und panionischen Namengebiete im römischen Dalmatien. *Godišnjak* 3 (1965), 53-76.
- Pedion meloboton. ŽA 15 (1965), 61-62.
- Discussion of Capel's paper "On Melanesian and the Origin of Austronesian". CA 6 (1965), 221-222.
- Problem norme u književnom jeziku. *Jezik* 13 (1965) 1, 20-23.
- Modellbegriffe in der vergleichenden Sprachwissenschaft. *Kratylos* 11 (1966), 49-67.
- Der Entsprechungsbegriff in der vergleichenden Laut- und Formenlehre. IF 71 (1966), 203-220.
- Keltska osobna imena u antičkoj Sloveniji. *Arheološki vestnik* 17 (1966), 145-168.
- Nochmals Illyrii proprie dicti. ŽA 16 (1966), 241-244.

- Proučavanje književnog djela i lingvistika. *Nastava književnosti u školama drugog stupnja*. Zagreb 1966., 18-23.
- Terminologija u suvremenoj lingvistici. *Jezik* 13 (1966) 5, 134-144.
- Jezična srodnost. *Suvremena lingvistika* 4 (1967), 13-26.
- Die einheimische Namengebung von Ig. *Godišnjak* 6 (1968), 61-120.
- Liburner, Pannonier und Illyrier. Studien zur Sprachwissenschaft und Kulturkunde. *Gedenkschrift für Wilhelm Brandenstein*, Innsbruck 1968, 363-368.
- Narodi i jezici antičke Slavonije. *Simpozij »Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti«*. Vinkovci – Zagreb, 1968., 145-152.
- Rečenica kao jezična jedinica. *Jezik* 15 (1968) 3, 82-88 i 4, 109-114.
- Zajednička prošlost Indijaca i Slavena u svjetlu jezika. *Rad JAZU* 350 (1968), 537-550.
- Književnost i jezik. *Uvod u književnost*, 2. izdanje, Zagreb 1969., 189-217; 3. prerađeno izdanje, Zagreb 1983., 139-173; 4. poboljšano izdanje, Zagreb 1986., 107-131; 5. poboljšano izdanje, Zagreb 1998., 107-131. Objavljeno i u UR (1968) 3, 181-205.
- Die sprachliche Zeit. Institut für Sprachwissenschaft: Universität Köln, Arbeitspapier 4 (Mai 1969), 1-12.
- Subjekt i predikat. *Jezik* 16 (1969) 3, 78-84.
- Literary Theory and Linguistics. *The Art of the Word* 1957-1967, Zagreb 1969, 75-88.
- Najstariji jezici i narodi u Senjskom primorju. *Senjski zbornik* 3 (1967-69), 46-53.
- Jezik kao struktura. *Kolo* 7 (1969) 8/9, 895-906. Preštampano u: *Strukturalizam, posebno izdanje, Kritika* sv. 4, Zagreb 1970., 206-216.
- Illyricus fluvius. *Adriatica praehistorica et antiqua. Miscellanea Gregorio Novak dicata*, Zagreb 1970, 385-392.
- Jezično vrijeme. *Kolo* 8 (1970) 10, 1109-1118.
- Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rođanina. *Godišnjak* 7 (1970), 71-132.
- Unutrašnje ustrojstvo rečenice. *Jezik* 17 (1970) 3, 65-74.
- Književni jezik. *Jezik* 17 (1970) 4, 97-104.

- L'état actuel des études de linguistique balkanique en Yougoslavie, corapport, *IIème congrès international des études du sud-est européen*, Athènes 1970, 12 str.
- Književni i neknjiževni tekstovi. UR 14 (1970) 1-2, 115-117.
- O normativnoj naravi jezika. *Jezik* 17 (1970) 5, 129-134.
- Rečenice u rečenicama. *Jezik* 18 (1970-71), 2, 34-42; 18 (1970-71), 3, 75-83.
- O normativni naravi jezika. *Prostor in čas* 3 (1971) 1/2, 71-74. Preveo: Dennis Poniž.
- Opseg povijesti hrvatskog jezika. HZZ 1 (1971), 27-42.
- Lingvistički strukturalizam i proučavanje književnosti. UR 15 (1971) 3, 177-181.
- Mikenski tekstovi i grčka filologija. *ŽA* 21 (1971), 15-17.
- Epirska plemena i njihov jezik. *ŽA* 21 (1971), 375-380.
- Slavonski pabirci. *Kritika* 17 (1971), 280-291.
- Drei altbalkanische Nomina sacra. *Godišnjak* 9 (7) (1972), 105-128.
- L'anthroponymie illyrienne et l'éthnogenèse des Albanais. *Studia Albanica* 9 (1972), 269-274.
- Sanskrit Studies in Yugoslavia. *Cultural Forum* vol. XV (1972) 1 (October), 43-47.
- Jezikoslovni zapisi o prevođenju. *Književna smotra* 4 (1972) 12, 3-9.
- Identitet jezika. *Suvremena lingvistika* 5-6 (1972), 5-14.
- Ionios der Illyrier. *Godišnjak* 11 (1973), 185-201.
- Sprachsystem und Lautgesetze. *Theorie, Methode und Didaktik der historisch-vergleichenden Sprachwissenschaft*. Wiesbaden, Reichert, 1973, 35-41.
- Literaturforschung und Linguistik. *Zur Kritik literaturwissenschaftlicher Methodologie*, hrsg. Viktor Žmegač und Zdenko Škreb, Frankfurt/M., Athenäum, 1973, 235-252.
- Jezik-kod i jezik-društvena činjenica. *Radio Beograd, III program*, Leto 1973., 125-133.
- O purizmu. *Jezik* 21 (1973-74) 3-4, 84-90.
- Oko temeljâ jezikoslovlja. *Suvremena lingvistika* 9 (1974), 3-12.
- Liburnski otoci kod antičkih pisaca. *Zbornik: Zadarsko otočje*; povremena izdanja Narodnoga muzeja u Zadru, svezak 1, Zadar 1974., 35-45.

- Some Comments on the Making of the Complex of Modern Standard Serbo-Croat, *IIIe congrès international des études du sud-est européen*, Zagreb 1974, 66 str.
- Nešto napomena o postanku složenoga suvremenog jezičnog standarda hrvatskoga ili srpskoga. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole* 2 (1974), 225-257.
- Transformacijska gramatika. *Suvremena lingvistika* 9 (1974), 29-37; 10 (1974), 23-32; 11 (1975), 11-18; 12 (1975), 27-32.
- Die sprachbildende Gegenwartigkeit der klassischen Literaturen. *ŽA* 25 (1975), 46-51.
- Jezična kultura. *Jezik* 23 (1975-76) 3-4, 79-91.
- Illyro-Apeninica. *Jadranska obala u protohistoriji, kulturni i etnički problemi*, Simpozij održan u Dubrovniku od 19. do 23. X. 1972. Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Institut za arheologiju, Zagreb, Liber, 1976., 177-183.
- Zapisi s izvorišta. *Slovo* 25-26 (1976), 393-405.
- Zabilješke uz sintagmatiku Aleksandra Belića. *Zbornik radova o Aleksandru Beliću, Posebna izdanja Srpske akademije nauka i umetnosti CDXCVIII*, Beograd 1976., str. 173-180.
- O jeziku i narodnosti starih Makedonaca. *Godišnjak* 13 (1976), 339-354.
- O ustrojstvu rečenice i diskurza (Nacrt za sintaksu hrvatskoga književnog jezika). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole* 4 (1976), 253-283.
- O novijem razvoju v raziskovanju standardne novoštokavščine in njenih zgodovinskih temeljev. *Jezik in slovstvo* 22 (1976-77) 7, 193-203.
- Književna umjetnina kao znak. *UR* 21 (1977), 1-3, 129-141.
- Peonci i njihov jezik. *ŽA* 27 (1977), 25-31.
- Enheleji. *Godišnjak* 15 (1977), 5-82.
- Na raskršćima hrvatskosrpske filologije (o nekim metodološkim preduvjetima filologije hrvatskoga ili srpskog jezika). *VIII međunarodni slavistički kongres, Zagreb 3-9. IX. 1978. Ljubljana, Prilozi*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1978., 79-84.
- O početku novoštokavskoga hrvatskoga jezičnog standarda, o njegovu položaju u povijesti hrvatskoga književnog jezika i u cjelini standardne novoštokavštine. *Filologija* 8 (1978), 165-180.

- Antroponimia ilire dhe etnogjeneza e shqiptarëve. *Studime Ilire* 2, Prishtinë 1978.
- Korijeni i pretpostavke hrvatske renesansne književnosti. *Studia Slavica Hungarica* 25 (1979), 217-225.
- Die Balkanprovinzen. *Die Sprache im Römischen Reich der Kaiserzeit. Beihefte der Bonner Jahrbücher* 40, Köln – Bonn 1980, 103–120.
- Proučavanje starog Balkana i nacionalna povijest današnjih balkanskih naroda. *Godišnjak* 18 (1980), 201-206.
- Slavica Foroiuliensia. *WSlJb* 26 (1980), 28-32.
- Krležin dijalog u kontekstu nacionalnoga dramskog izraza. *Forum* 20 (1981) 1-2 (knj. 41), 73-88 = *Mogućnosti* 23 (1981) 23, 150-163.
- Gramatika Bartola Kašića. Rad JAZU 388, Zagreb 1981., 5-129.
- Daničić kao indoeuropeist. *Zbornik o Đuri Daničiću*. Beograd – Zagreb 1981., 425-432.
- Kategorija gotovosti u vremenskom značenju glagolskih oblika. *Jezik* 29 (1981-82) 1, 3-13.
- Dual u gramatici Bartola Kašića. *Filologija* 10, Zagreb 1982., 243-244.
- August Šenoa i hrvatski književni jezik. *Forum* 21 (1982) 1-3 (knj. 43), 5-33.
- I arhes tis kroatikis parusias stin Adriatiki. Provlimata istorika, filologika ke glosika. *Ipirotika hronika* 24 (1982), 36-72.
- Značenje antroponomastike u našoj filologiji. *Onomastica Jugoslavica* 10, Zagreb 1982., 85-90.
- Die Literatur des frühen kroatischen Mittelalters in ihren slawischen und europäischen Zusammenhängen. *WSlJb* 28 (1982), 27-52.
- Imena dalmatinskih biskupija i njihovih biskupa u aktima ekumenskoga koncila u Nikeji godine 787. *Filologija* 11 (1982-83), 75-92.
- Die Literatur des kroatischen Frühmittelalters aus philologischer und kulturgeschichtlicher Sicht. *Anzeiger der phil.-hist. Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, 120. Jahrgang 1983, So. 4, 59-71.
- Dva ogleda. *Forum* 22 (1983) 10-12 (knj. 46): Književnost hrvatskoga ranoga srednjeg vijeka, 528-538. Matija Petar Katančić i počeci novoštokavskog standardnog jezika u Hrvata, 539-556.

- O jeziku Ilira. *Simpozijum Duhovna kultura Ilira*, Sarajevo, Centar za balkanološka ispitivanja, 1984., 253-264.
- Die untergeordneten Konjunktionen in den südslawischen Sprachen. *Wiener Slawistischer Almanach* 13 (1984), 113-120.
- The Making of Standard SerboCroat. *Aspects of the Slavonic Language Question* 1, New Haven 1984, 261-295.
- Vrste pogodbenih rečenica u standardnom jeziku srpskom ili hrvatskome. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 27-28 (1984-85), 339-342.
- Karl IV. und die »liburnische« Sprache. *Litterae Slavicae medii aevi Francisco Venceslao Mareš sexagenario oblatae*, München 1985, 133-141.
- Die Anfänge des kroatischen Staates. *Die Bayern und ihre Nachbarn*, Teil 1, Wien 1985, 299-312.
- »Bog Hrvata« u Konstantina Porfirogeneta. *Skokov zbornik*, Zagreb 1985., 237-247.
- Jezik pismenosti na tlu Hrvatske. *Pisana riječ u Hrvatskoj*, Zagreb 1985., 21-30, 137-138.
- L'évolution de la langue littéraire sur le territoire linguistique serbocroate. *Revue des études slaves* 57/4, Paris 1985, 667-673.
- Jagić i naše filološko obzorje. *Filologija* 13 (1985), 231-239.
- Ispraviti pravьdъ. *WSlJb* 31 (1985), 41-46.
- O čem se zapravo radi. *Jezik* 33 (1986) 4, 113-116.
- Pisac i jezik. *Republika* 42 (1986) 34, 397-401.
- Methodii doctrina. *Slovo* 36 (1986), 11-44.
- Die burgenländischen Kroaten an sprachlichen Scheidewegen. *Fontes Slavici. Festschrift für Stanislaus Hafner zum 70. Geburtstag*, Graz 1986, 179-187.
- Lingvistički argumenti u Jagićevoj polemici s Veberom. *Jagićev zbornik*, Zagreb 1986., 93-126.
- O višeznačnosti pojma jezik. *Jezik* 34 (1986) 1, 1-6.
- Prva gramatika Adolfa Vebera Tkalčevića. *Filologija* 14 (1986), 161-170.
- Filološka razmatranja uz izvore o začecima hrvatske države. *SHP*, ser. 3, sv. 16 (1986), Split 1987., 77-92.
- Radi se baš o onome. *Jezik* 34 (1987) 4, 107-120.

- Od Konstantina Porfirogeneta do Povaljske listine. *Brački zbornik* 15, Supetar 1987., 29-44.
- Hoditi – roditi. Spuren der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus. *WS-IJb* 33 (1987), 23-43.
- Bečka slavistika i klasične gimnazije u Hrvatskoj. *Klasična gimnazija u Zagrebu (1607-1987)*, Zagreb 1987., 72-75.
- O hrvatskom književnom jeziku. *Jezik* 35 (1987) 2, 33-38.
- Vuk Stefanović Karadžić i književni jezik Hrvata. *Jezik* 35 (1987) 2, 38-48.
- Vuk Karadžić i književni jezik Hrvata, u prevodu Mirjane Dobrović. Pariski kolokvij. *Putevi* 38 (novembar-decembar), Banja Luka 1987., 65-78.
- O nekim temeljnim pitanjima jezikoslovlja. *Republika* 43 (1987) 9-10, 109-116.
- Poredbena indoevropska lingvistika u Jugoslaviji. *Naučni skup Lingvistika i lingvističke aktivnosti u Jugoslaviji, Posebna izdanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine* 82, *Odjeljenje društvenih nauka* 18, Sarajevo 1987., 103-106.
- À propos de la réplique de Pavle Ivić. *Revue des études slaves* 59/4, Paris 1987, 879.
- Vetustiores ecclesiae Spalatensis memoriae. *SHP*, ser. 3, sv. 17 (1987), Split 1988., 17-51.
- Vuk Karadžić et la langue littéraire des Croates. *Vuk Stef. Karadžić (Actes du Colloque)*, Paris 1988, 25-34.
- Some Fundamental Issues in Linguistics. *Trends in Anthropology* 116, *International Social Science Journal*, Vol. 40, No. 1, May 1988, Basil Blackwell Ltd. for UNESCO, Oxford, 231-238.
- Quelques interrogations fondamentales en linguistique. *Tendances de l'anthropologie* 116, *Revue internationale des sciences sociales*, Mai 1988, 255-262.
- Algunas cuestiones fundamentales en lingüística. *Tendencias de antropología* 116, *Revista internacional de ciencias sociales*, Junio 1988, 241-248.
- Antenor na Jadranu. *Godišnjak* 24 (1988), 5-23.
- Jezik i dubina vremena. *Forum* 27 (1988) 9 (knj. 56), 215-227.
- Dalek put Vatroslava Jagića. *Forum* 27 (1988) 10-11 (knj. 56), 419-429 = *Scientia* 17 (1-4), Zagreb 1991., 53-58.

- Ilirci i ilirski jezik. *Forum* 27 (1988) 12 (knj. 56), 675-688.
- Hrvati, jezik. *Enciklopedija Jugoslavije* (2. izdanje) 5, Zagreb 1988., 2-8.
- Nachlese zum urslawischen Mythos vom Zweikampf des Donnergottes mit dem Drachen. *WSlJb* 34 (1988), 57-75.
- Linguistic variety and relationship of languages, in: Milorad Radovanović (ed.), *Yugoslav General Linguistics, Linguistic and Literary Studies in Eastern Europe*, Vol. 26, Amsterdam/Philadelphia 1988, 187-201.
- O utemeljenosti rečenice. *Filologija* 16 (1988), 87-91.
- Diomed na Jadranu. *Godišnjak* 27 (1989), 39-78.
- Vuk Stefanović Karadžić und die Homerforschung. *Vuk Stefanović Karadžić 1787-1864. Dokumentation des Festaktes der Akademie der Wissenschaften aus Anlaß des 200. Geburtstages*, Wien 1989, 29-36.
- Baudouin de Courtenay and Linguistic Relativity. *Jan Niecisław Baudouin de Courtenay a lingwistyka światowa, Materiały z konferencji międzynarodowej, Warszawa 47 IX 1979*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989, 59-64.
- »Slovenski« i »hrvatski« kao zamjenjivi nazivi jezika hrvatske književnosti. *Jezik* 36 (1989) 4, 97-109. = *Studia Slavica Hungarica* 36, 1-4, Budapest 1990, 207-219.
- Ipak još jednom. *Jezik* 36 (1989) 5, 146-155.
- Hrvatska renesansna književnost. *Republika* 45 (1989), 1-2, 199-205.
- Litterarum studia. Latinska pismenost i književna naobrazba u Hrvatskoj IX. stoljeća. *Forum* 28 (1989) 1-2 (knj. 57), 5-12.
- O Držićevu jeziku pedeset godina nakon Rešetara. *Forum* 28 (1989) 9-10 (knj. 58), 313-326.
- Hoditi roditi. Tragom tekstova jednog praslavenskog obreda plodnosti. *SE* 1, Zagreb 1989., 45-63.
- Weiteres zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus. *WSlJb* 35 (1989), 57-98.
- Die Ethnogenesen in der Avaria. Typen der *Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern*, Teil 1. *Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse* 201. Band, Wien 1990, 125-128.

- Aedificaverunt Ragusium et habitaverunt in eo. Tragom najstarijih dubrovačkih zapisa. SHP ser. 3, sv. 18 (1988), Split 1990., 5-38.
- Knjiga u doba kralja Zvonimira. *Forum* 29 (1990) 1-2 (knj. 59), 5-14.
- Između Austrije i Ilirije. Strossmayer u Beču 1847-1850, *Forum* 29 (1990) 5-6 (knj. 59), 619-630.
- Weiteres zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus (2). *WSIjB* 36 (1990), 61-93.
- Nachträge zur Rekonstruktion des Textes eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus. *WSIjB* 36 (1990), 187-190.
- Serbokroatische Lexikographie. *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlin – New York, Walter de Gruyter 1990, 2288-2296.
- Dalje o rekonstrukciji tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti. SE 2, Zagreb 1990., 35-47.
- Miklosich zu den Slavica in der Vergleichenden Grammatik von Franz Bopp. *WSIjB* 37 (1991), 151-159.
- Nachträge zur Rekonstruktion des Textes eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus (2). *WSIjB* 37 (1991), 37-39.
- Enciklopedizam kao motiv književne i kulturne povijesti. *Radovi Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«* 1, Zagreb 1991., 15-18.
- Dalje o rekonstrukciji tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti (II). SE 3, Zagreb 1991., 35-41.
- Ustanove sv. Jeronima u Rimu i povijest hrvatske kulture i narodnosti. *Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub*, Romae 1991., 370-385.
- Ivan Mužić o podrijetlu Hrvata. SHP, ser. 3, sv. 19 (1989), Split 1991., 243-270, 285-287.
- Pretorijanci kneza Borne. SHP, ser. 3, sv. 20 (1990), Split 1992., 65-83.
- Kunstmannovi lingvistički dokazi o seobi Slavena s juga na sjever. SHP, ser. 3, sv. 20 (1990), Split 1992., 225-238.
- Pristupajući starohrvatskomu Solinu. *Starohrvatski Solin*, Split 1992., 9-12.
- Baltische Ausblicke zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus. *WSIjB* 38 (1992), 53-73.

- Kontinuitet pisane predaje od Salone do Splita, *Prijatelj zbornik 1. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 32, Split 1992., 157-164.
- Obvezatne nadopune u sintaksi hrvatskoga književnog jezika. *Filologija* 20-21, Zagreb 1992.-93., 209-214.
- Mediterran i najranija hrvatska književnost. *Forum* 32 (1993) 10-12 (knj. 65), 669-680.
- Weitere baltische Ausblicke zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus. *WSIjB* 39 (1993), 35-56.
- Pisma pape Ivana X. od 925. i osnovne koordinate početaka hrvatske kulture. *Forum* 33 (1994) 1-2 (knj. 66), 5-16.
- Nešto napomena o vezi između atributnih korelativa i »restriktivnosti« odnosh rečenica u hrvatskome književnom jeziku. *Jezik* 41 (1994) 3, 65-77.
- Leksikografija i gramatika. *Filologija* 22-23, Zagreb 1994., 281-286.
- Weitere baltische Ausblicke zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus (2). *WSIjB* 40 (1994), 7-35.
- Zur mythischen Schicht der Diomedes-Sage. *Wiener Studien* 107/108 (1994/95), 7-14.
- Serbokroatische Sprache – Serbisch-kroatischer Sprachstreit. *Das jugoslawische Desaster. Historische, sprachliche und ideologische Hintergründe*, Wiesbaden 1995, 23-79.
- Oko načela jezičnoga opisa. »Znaci razlikovanja« odredbenih i objasnidbenih odnosnih rečenica. *Jezik* 42 (1995) 4, 122-128.
- Soll die Serbokroatistik aufgeteilt werden? *Slavica in honorem Slavomíri Wollman septuagenarii*, Slavia 64, Praha 1995, 59-62.
- Antiquitas christiana. O starokršćanskom sloju u temeljima hrvatske kulture. *Dubrovnik, Nova serija*, god. 6, Dubrovnik 1995., br. 6, 61–89.
- Bartholomäus Kopitar als Balkanologe. *WSIjB* 41 (1995), 245-254.
- Počeci hrvatske povijesti kao filološki problem – Die Anfänge der kroatischen Geschichte als philologisches Problem. *Etnogeneza Hrvata – Ethnogeny of the Croats*, Zagreb 1995., 140-146, 242-245.
- O rečenicama s anaforom i kataforom povezanim u diskurz. *Filologija* 24-25, Zagreb 1995., 195-199.

- Političke implikacije pojma 'jezik' na jugoistoku Evrope. *Biblioarak* 10, studeni 1995. Izdanja antibarbarus, Zagreb.
- Die Verfassungsterminologie der frühmittelalterlichen Slawenherrschaften. *Slavica Slovaca* 31 (1996) 1, 3-26.
- Načela standardnosti hrvatskoga jezika. *Jezik* 43 (1996) 5, 175-182.
- Uz pitanje o postanku i starosti glagoljice. *Hercigonjin zbornik. Croatica*, god. 26, br. 42/43/44, Zagreb 1996., 185-199.
- Weitere baltische Ausblicke zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus (3). *WSlJb* 42 (1996), 111-122.
- Die politischen Implikationen des Sprachbegriffs im Südosten Europas. *Sprache und Politik: Die Balkansprachen in Vergangenheit und Gegenwart*, München 1996, 25-46.
- Undoing a "Unified Language": Bosnian, Croatian, Serbian. *Undoing and Redoing Corpus Planning*, Berlin – New York, 1997, 166-191.
- Bilješka o polemici Primoža Trubara s Pavlom Skalićem. *Hungaro-Slavica* 1997. *Studia in honorem Stephani Nyomárkay*, Budapest 1997, 123-132.
- O podrijetlu Hrvata. *Hrvatska i Europa, kultura znanost i umjetnost 1, Srednji vijek (VII-XII. stoljeće), Rano doba hrvatske kulture*, Zagreb 1997., 149-167.
- Jezik i pismenost. *Hrvatska i Europa, kultura znanost i umjetnost 1, Srednji vijek (VII-XII. stoljeće), Rano doba hrvatske kulture*, Zagreb 1997., 339-367.
- Nešto o razini jezikoslovnoga raspravljanja u nas. *Jezik* 45 (1998) 3, 104-114.
- Korijeni hrvatske kulture i književnosti od doseljenja Hrvata do vremena kralja Tomislava. *Prvi hrvatski kralj Tomislav. Zbornik radova*, Zagreb 1998., 165-189, Zusammenfassung 371-372, Abstract 381-382, Sumario 391-392.
- Drugi jezici u povijesti hrvatskoga. *Suvremena lingvistika* 23 (1997) 1-2 (43-44), 109-116.
- Weitere baltische Ausblicke zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus (4). *WSlJb* 44 (1998), 57-76.
- Auswirkungen der gegenwärtigen Sprachpolitik auf die Entwicklung der slawischen Sprachen und der slawischen Studien. *WSlJb* 45 (1999), 73-81.

- Grundlagen und Ansätze der kroatischen Barockliteratur. *Tschechisches Barock. Sprache, Literatur, Kultur*. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien 1999, 225–247.
- Jugoslawien im Lichte seiner Sprachen. *Der Jugoslawien-Krieg. Handbuch zu Vorgeschichte, Verlauf und Konsequenzen*, Opladen/Wiesbaden 1999, 249–261.
- Die Spiegelung slawischer heidnischer Mythologie in der kroatischen Ortsnamenlandschaft. *Folia onomastica Croatica* 6, Zagreb 1997., 123–138.
- Značenje Skokovih toponomastičkih etimologija za sliku najstarijih jezičnih i etničkih odnosa na hrvatskoj strani Jadrana. *Folia onomastica Croatica* 7, Zagreb 1998., 131–139.
- De l'origine des Croates. *Croatie. Trésors de la Croatie ancienne des origines à la fin du XIIe siècle*, Paris – Zagreb 1999, 149–167.
- La langue et les lettres. *Croatie. Trésors de la Croatie ancienne des origines à la fin du XIIe siècle*, Paris – Zagreb 1999, 339–367.
- The Origins of the Croats. *Croatia in the Middle Ages. A Cultural Survey. Volume One of Croatia and Europe*, London – Zagreb 1999, 149–167.
- Language and Literacy. *Croatia in the Middle Ages. A Cultural Survey. Volume One of Croatia and Europe*, London – Zagreb 1999, 339–367.
- Croatian Renaissance Literature. *Most / The Bridge. A Journal of Croatian Literature*, 1-4/1999, 90–95.
- The Mediterranean and the Earliest Examples of Croatian Literature. *Most / The Bridge. A Journal of Croatian Literature*, 1-4/1999, 173–180.
- Pitanje o podrijetlu Hrvata u hrvatskome intelektualnom diskurzu danas. *Historijski zbornik* 52, Zagreb 1999., 117–120.
- Über die Sprache der Kašićschen Bibelübersetzung. *Biblia sacra. Versio Illyrica selecta seu declaratio Vulgatae editionis Latinae Bartholomaei Cassii Curic-tensis ac sacerdotis theologi. Ex mandato Sacrae Congregationis de propa-ganda fide. Anno 1625. Biblia Slavica, Series IV: Südslavische Bibeln, Band 2, 2: Kroatische Bibel des Bartol Kašić, Kommentare, Wörterverzeichnis*, Paderborn – München – Wien – Zürich 2000, 59–69.
- The Croatian Cultural Region and its Literature. *Discovering the Glagolitic Script of Croatia. Exhibition in Trinity College Library (Long Room) Dub-*

- lin. November 20, 2000 – February 20, 2001*, Zagreb Erasmus Publishers, 2000, 7-15.
- Pavao Posilović – glas iz vremena tihih pregalaca. *Forum* 39 (2000) 10-12 (knj. 72), 1482-1490 = *Zbornik o Pavlu Posiloviću*, Šibenik – Zagreb 2001., 9-16.
- László Hadrovics, *Srpski narod i njegova crkva pod turskom vlašću*: Pogovor. Nakladni zavod Globus, Zagreb 2000., 145-167.
- O jeziku Kašićeve Biblije. *Forum* 40 (2001) 4-6 (knj. 73), 827-831.
- Kroatistika na slavističkom obzorju. *Drugi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova II*, Zagreb 2001., 569-582.
- Croatian linguistic loyalty. *International Journal for the Sociology of Language* 147 (2001), 17-29.
- Die Revolution von 1848 im Spiegel des auf Herrschaft und Staat bezogenen Wortschatzes der zeitgenössischen kroatischen Publizistik. *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse*, 136. Jahrgang, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2001, 169–175.
- Fragmente urslawischer sakraler Dichtung im bosnischen Epos. *WSlJb* 47 (2001), 73-84.
- Der kroatische Kulturraum und seine Literatur. Drei Schriften – Drei Sprachen. *Kroatische Schriftdenkmäler und Drucke durch Jahrhunderte*, Zagreb, Erasmus naklada, 2002., 15-23.
- Toma Babić: pisac latinske gramatike i hrvatski jezik. *Zbornik o Tomi Babiću*, Šibenik – Zagreb, 2002., 9-16.
- Poslije godine 1990.: Prijelom i trajanje u standardu i književnojezičnoj praksi južnoslavenskoga izgrađenog prema novoštokavskom narječnom predlošku. *Bosanski – hrvatski – srpski / Bosnisch – Kroatisch – Serbisch. Međunarodni skup »Aktuelna pitanja jezika Bošnjaka, Hrvata, Srba i Crnogoraca«*, Beč 27. – 28. sept. 2002 / *Internationale Tagung »Aktuelle Fragen der Sprache der Bosniaken, Kroaten, Serben und Montenegriner«*, Wien 27.–28. Sept. 2002. *Wiener Slawistischer Almanach*, Sonderband 57, Wien 2003, 103-109.
- Književni povjesničar Dragutin Prohaska u svjetlu svojega prikaza starije pismenosti u Bosni i Hercegovini. *Zbornik o Dragutinu Prohaski, književnom*

- povjesničaru i književnom kritičaru. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa, Osijek, 16. i 17. svibnja 2002.*, Zagreb 2003., 27-36.
- Toma Arhiđakon i njegovo djelo. *Historia Salonitana. Toma Arhiđakon, Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*, Književni krug, Split 2003., 329-440.
- Ime, podrijetlo i jezik Hrvata (Etnogeneza hrvatskoga naroda). *Povijest Hrvata, Prva knjiga, Srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb 2003., 39-46.
- Mitološki kriteriji pri određivanju značenjske mijene u etimološkim rječnicima. *Filologija* 40, Zagreb 2003., 51-64.
- Dalmatia u zemljopisu Alfreda Velikoga. SHP, ser. 3, sv. 30 (2003), Split, 77-98.
- L'aire culturelle croate et sa littérature – The Croatian Cultural Region and its Literature. *Trois écritures – trois langues. Pierres gravées, manuscrits anciens et publications croates à travers les siècles – Three Scripts – three languages. Croatian Written Monuments, Manuscripts and Publications through Centuries*, Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Erasmus naklada, Zagreb 2004., 12-25.
- Hrvatski jezični standard. *Predavanja održana u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti*, Svezak 73, Zagreb 2004., 5-56 = *Forum* 43 (2004) 1-3 (knj. 75), 5-18.
- Politischer Wandel und der Wortschatz der südslawischen Sprachen in der Habsburger Monarchie um 1848 und danach. 'Herrschaft' und 'Staat'. *Untersuchungen zum Zivilisationswortschatz im südosteuropäischen Raum 1840-1870. Eine erste Bilanz*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkan-Kommission 43, Wien 2004, 19-27.
- Proučavanje hrvatskoga glagolizma u okviru cjelovite kroatistike. *Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta (Zagreb – Krk 2.-6. listopada 2002.)*, Zagreb – Krk 2004., 11-15.
- Zdenko Škreb i filologija. *Filologija* 42 (2004), 87-96.
- Milan Rešetar und die Balkan-Kommission der Wiener Akademie. *Zbornik o Milanu Rešetaru književnom kritičaru i filologu. Zbornik radova s*

- Međunarodnoga znanstvenog skupa, Beč, 25. rujna 2004, Dubrovnik 1.–2. listopada 2004, Zagreb 2005., 159-167.*
- Milan Rešetar i hrvatski književni jezik. *Zbornik o Milanu Rešetartu književnom kritičaru i filologu. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa, Beč, 25. rujna 2004, Dubrovnik 1.–2. listopada 2004, Zagreb 2005., 9-19.*
- Pogled na standardizaciju bošnjačkoga, crnogorskoga, hrvatskoga i srpskog jezika. *Međunarodni naučni skup Norma i kodifikacija crnogorskog jezika. Podgorica, 28–30. X. 2004. Zbornik radova, Cetinje 2005., 35-43.*
- Lo sviluppo storico della lingua letteraria croata. *Dubravko Jelčić, Storia della letteratura croata, Milano 2005, 495-512.*
- Kultur – Literatur – Sprache: Das Kroatische. Kroatien, Kultur – Sprache – Literatur. Herausgegeben von Reinhard Lauer, *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge, Band 271, Göttingen 2005, 1-14.*
- Lodereckerov rječnik – leksikografsko djelo i kulturni spomenik – Lodereckerův slovník – lexikografické dílo a kulturní památka (usporedno hrvatski i češki), *Petar Loderecker, sedmerojezični rječnik latinskog, talijanskog, dalmatinskog /hrvatskog/, češkog, poljskog, njemačkog i mađarskog. Dodatak pretisku, Prvotisak, Prag 1605, Pretisak i Dodatak, Zagreb 2005., 16-49.*
- Mitovi naše poganske starine i Natko Nodilo. *Filologija 44, Zagreb 2005., 63-86.*
- Čudesno drvo. *Filologija 45, Zagreb 2005., 47-86.*
- Der auf Herrschaft und Staat bezogene Zivilisationswortschatz in den auf Politisches ausgerichteten Schriften von Vuk Stefanović Karadžić. *Ethnoslavica. Festschrift für Herrn Univ. Prof. Dr. Gerhard Neweklowsky zum 65. Geburtstag. Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 65, Wien 2006, 85–111.*
- Recimo koju o Greenbergovoj knjizi. *Forum 45 (2006) 4-6 (knj. 77), 435-453.*
- Perunovo svetište nad Mošćenicama u svjetlu toponimije i topografije. *Mošćenički zbornik, god. 3, broj 3, 2006. (Mošćenice, 2. veljače 2004.), 41-52.*
- Uz rub Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Zbornik posvećen sedamdesetoj obljetnici života akademika Petra Šimunovića. Folia onomastica Croatica 12-13 (2003-2004), Zagreb 2006., 259-274.*

- Die Slawische Philologie im Rahmen einer umfassenden Geisteswissenschaft. *Wort – Geist – Kultur. Gedenkschrift für Sergej S. Averincev*, Frankfurt am Main 2007, 15–19.
- Der auf Herrschaft und Staat bezogene Wortschatz im »Entwurf« des Ilija Garašanin. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 52 (2007), 187-194.
- Zur Polemik von Primus Truber mit Paulus Skalich. *Tagungsbeiträge. Die Slowenistik in Österreich*. WSIJb 53 (2007), 55-66.
- Vatroslav Jagić i hrvatski književni jezik. *Zbornik o Vatroslavu Jagiću, književnom povjesničaru, kritičaru i filologu, Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa, Beč, 1. listopada 2005., Varaždin 13.–15. listopada 2005.*, Knjiga 1, Zagreb 2007., 11-23.
- Vatroslav Jagić und die Balkan-Kommission der Wiener Akademie der Wissenschaften. *Zbornik o Vatroslavu Jagiću, književnom povjesničaru, kritičaru i filologu, Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa, Beč, 1. listopada 2005., Varaždin 13.–15. listopada 2005.*, Knjiga 1, Zagreb 2007., 169-182.
- Sintaktički opis između interpunkcije i stilistike. »*Sintaktičke kategorije*«. *Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem: Hrvatski sintaktički dani, Osijek 11. i 12. svibnja 2006.* Uredio Branko Kuna, Osijek 2007., 103-109.
- Josip Hamm i jezikoslovlje: hrvatsko i svjetsko. *Josip Hamm i njegovo djelo. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa povodom 100. obljetnice rođenja Josipa Hamma, Zagreb, 2.–3. prosinca 2005.* Uredio Alojz Jembrih, Zagreb 2007., 89-94.
- Čiji to dvor stoji na gori? *Filologija* 48, Zagreb 2007., 75-113.
- Ljuta zvijer. *Filologija* 49, Zagreb 2007., 79-136.
- On "unified Serbo-Croatian" and its "new successor languages": a case study of scholarly treatment. *Ausbau and Abstand Languages: Traditional and New Approaches, International Journal of the Sociology of Language* 191 (ed. by M. Tosco and J. A. Fishman), Berlin – New York 2008, 27–44.
- Glagoljaški udio u dvojezičnoj hrvatskoj književnosti romanike i gotike. *Slovo* 56-57 (2006-2007), Zagreb 2008., 219-228.

- ‘Ecclesia Salonitana’ u svojem novom sjedištu do X. stoljeća. *Salonitansko-splitska crkva u prvom tisućljeću kršćanske povijesti. Zbornik međunarodnoga znanstvenog skupa u povodu 1700. obljetnice mučeništva sv. Dujma, Split, 14.–15. svibnja 2004.*, Split 2008., 435-451.
- Trudan hod. *Filologija* 50, Zagreb 2008., 39-143.
- Zeleni lug. *Filologija* 51, Zagreb 2008., 41-132.
- Deklaracija i jezikoslovlje. *Jezik* 55 (2008) 1, 1-11 = *Kolo* 19 (2009) 1-2, 76-88.
- Kulturnopovijesne koordinate fra Lovre Šitovića. *Zbornik o Lovri Šitoviću. Zbornik radova sa znanstvenog skupa »Lovro Šitović i njegovo doba«, Šibenik – Skradin, 8.–9. svibnja 2008.*, Zagreb 2009., 9-13.
- O standardnom i književnom jeziku. *Jezik* 56 (2009) 2, 50-53.
- Zlatna jabuka. *Filologija* 52, Zagreb 2009., 1-86.
- Glavna obilježja hrvatske kulture. *Kroatologija* godište 1, (2010) 1, 1-10.
- Vidova gora i sveti Vid. *Studia mythologica Slavica* 13 (2010), Ljubljana 2010., 15-32.
- Splitski evangelijarij kao mediteranska knjiga. *Biblija – knjiga mediterana par excellence. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 14. do 26. rujna 2007. u Splitu*, Split 2010., 373-382.
- Jurjevo koplje i Jurjev mač. Perunovo koplje. *Studia mythologica Slavica. Suplementa. Supplementum* 4, Ljubljana 2011., 81-87.
- Perunovo svetište u Varešu. Perunovo koplje. *Studia mythologica Slavica. Suplementa. Supplementum* 4, Ljubljana 2011., 89-97.
- Hrvatski jezik sav je dalmatinski. *Dalmacija, hrvatska ruža svjetova*, Split 2011., 160-164.
- Ivan Kukuljević Sakcinski i hrvatski studiji. *Zbornik o Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa, Varaždin / Varaždinske toplice, 15.–17. travnja 2010.*, Zagreb 2011., 11-15.
- Primjeri pretkršćanskih toponima u Međimurju i Hercegovini. *Kolo* 19 (2009) 5-6, 245-253.
- Perunova ljut. *Susreti* br. 6, Ogranak Matice hrvatske u Grudama, 2012., 221-224.

PRIJEVODI

- Prijevod izabranih lirskih strofa Amarua i Bharttrharija. *Antologija svjetske lirike*, ur. Gustav Krklec i Slavko Ježić, Zagreb 1956., 42-45; 2. izd. Zagreb 1965., ur. Slavko Ježić, 52-54.
- Teofilakt Ohridski (prijevod i komentar izabranih mjesta iz pisama). *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, Beograd 1966., 257-360.
- Riječi kralja Dareja uklesane na ulazu u njegovu grobnicu. *Književna smotra* 8 (1976) 26-27, 104-105.

UREDNIČKA KNJIGA

- S. Ivšić, *Slavenska poredbena gramatika*, priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić, Zagreb, Školska knjiga, 1970., 434 str.

OGLEDI

- Herodot Halikarnašanin. *Forum* 5 (1966) 9-10 (knj. 12), 155-166.
- Atenska akropola. *Kolo* 5 (1967) 6, 562-574.
- Olimpija. *Forum* 7 (1968) 1 (knj. 15), 181-203.
- Indija u staroj hrvatskoj i srpskoj književnosti. *Kolo* 6 (1968) 8-9, 171-181.
- Delos. *Forum* 8 (1969) 3 (knj. 17), 452-471.
- Menandar Spasitelj, kralj indijski. *Forum* 9 (1970) 12 (knj. 20), 982-1001.
- Atičke šetnje: Panova špilja, Brauron, Eleuzina. *Forum* 11 (1972) 7-8 (knj. 24), 211-236.
- Iz indijske putne bilježnice. *Književna smotra* 16 (1984) 53, 2-25.
- Boristenu u pohode. *Forum* 38 (1999) 10-12 (knj. 71), 1253-1262.
- Atičke šetnje (2): U Platona na ladanju, Na Kolonu. *Forum* 43 (2004) 1-3 (knj. 75), 153-172.
- Iz indijske putne bilježnice (izbor). *Hrvatski putopis od XVI. stoljeća do danas. Antologijski izbor*. Izabrao i priredio Dubravko Horvatić, Zagreb 2002., 769-780.

Hrvatska i Europa 21. stoljeća, *Branimir Bilić i sugovornici. Znakovi novoga vremena. Misli 21. stoljeća*, Zagreb, Globus, 2002., 163-171.

Knjiga i Mediteran. *Mogućnosti* 55 (2008) 7-9, 1-7.

O položaju hrvatskoga jezika. *Kolo* 22 (2012) 5-6, 112-117.

Razlike zgode ljuvene. O Ježićevu prijevodu *Amarukine stotine*. *Hrvatska revija* 12 (2012) 3, 67-71.

PRIKAZI (R) I OSVRTI

R: H. Krahe, Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens, Heidelberg 1949. *ŽA* 6 (1956), 354-355.

R: H. Krahe, Das Venetische, seine Stellung im Kreise der verwandten Sprachen, Heidelberg 1950. *ŽA* 6 (1956), 355.

R: A. Dain, Les manuscrits, Paris 1949. *ŽA* 7 (1957), 142-143.

R: E. R. Curtius, Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter, 2. Aufl., Bern 1954. *Filologija* 1 (1957), 247-250.

R: Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije I i II, Beograd 1955-1959. *EEBS* 29 (1959), 487-490.

R: J. Ferluga, Vizantiska uprava u Dalmaciji, Beograd 1957. *EEBS* 30 (1960), 586-596.

R: J. Untermann, Die venetischen Personennamen, Wiesbaden 1961. *BzN* 13 (1962), 308-309.

R: D. Detschew, Die thrakischen Sprachreste, Wien 1957. *ŽA* 12 (1962), 209-210.

R: V. Georgiev, Trakijskijat ezik. Sofija 1957. *ŽA* 12 (1962), 210-213.

R: A. Mayer, Die Sprache der alten Illyrier I i II, Wien 1957-1959. *ŽA* 12 (1962), 213-215.

R: H. Krahe, Die Sprache der Illyrier, Wiesbaden 1955. *ŽA* 12 (1962), 215-217.

R: D. S. Lukatos, To ethimo tes basilopittas (Običaj novogodišnjeg peciva) p. o. iz *Mikrasiatika chronika* 10 (1962) 104-140. *Etnološki pregled* 4 (1962), 161-162.

R: F. Lochner-Hüttenbach, Die Pelasger, Wien 1960. *ŽA* 12 (1963), 409-410.

- R: J. Untermann, Die venetischen Personennamen, Wiesbaden 1961. *ŽA* 12 (1963), 411-412.
- R: P. Hr. Ilievski, Ablativot, instrumentalot i lokativot vo najstarite grčki tekstovi, Skopje 1961. *ŽA* 12 (1963), 413-414.
- R: I. Popović, Geschichte der serbokroatischen Sprache, Wiesbaden 1960. *ŽA* 12 (1963), 415-417.
- R: B. Ferjančić, Despoti u Vizantiji i južnoslovenskim zemljama, Beograd 1960. *EEBS* 32 (1963), 516-518.
- R: Balkansko ezikoznanie. Linguistique balkanique, sv. 13, Bugarska akademija nauka, Sofija 1959-1961. *Filologija* 4 (1963), 261-263.
- R: V. I. Georgiev, Issledovanija po sravnitel'noistoričeskomu jazykoznaniju, Moskva 1958. *Filologija* 4 (1963), 265-270.
- R: A. Heubeck, Praegraeca, Erlangen 1961. *Kratylos* 9 (1964), 27-31.
- R: P. Hr. Ilievski, Ablativot, instrumentalot i lokativot vo najstarite grčki tekstovi, Skopje 1961. *Die Sprache* 10 (1964), 118-119.
- R: O. Haas, Messapische Studien, Heidelberg 1962. *Die Sprache* 10 (1964), 119-122.
- R: G. Devoto, Origini indeuropee, Firenze 1962. *ŽA* 13-14 (1964), 241-244.
- R: I. I. Russu, Limba tracodacilor, București 1959. *ŽA* 13-14 (1964), 245-247.
- R: O. Parlangeli, Studi Messapici. Milano 1960. *ŽA* 13-14 (1964), 247-249.
- R: D. Dečev, Charakteristik der thrakischen Sprache. *Balkansko ezikoznanie* 2 (1960) 147-213. *ŽA* 13-14 (1964), 249.
- R: N. A. Libadaras, Historia tes paradoseos tu keimenu tu Hesiodu, Athenai 1963. *Athena* 67 (1964), 398-401.
- R: H. Barić, Istorija arbanaškog jezika, Sarajevo 1959. *ŽA* 13-14 (1964), 249-250.
- R: H. Krahe, Die Sprache der Illyrier II, Wiesbaden 1964. *BzN* 16 (1965), 298-299.
- R: E. Moór, A nyelvtudomány az ösés néptörténet forrástudománya, Budapest 1963. *BzN* 16 (1965), jedna stranica.
- R: F. Görner, Die Bildung der Ethnika von Ortsnamen im serbokroatischen Sprachraum. Wiesbaden 1963. *BzN* 16 (1965), 209-210.

- R: V. Georgiev, Hethitisch und Etruskisch. Sofija 1962. *ŽA* 15 (1965), 239-241.
- R: A. J. Pfiffig, Studien zur Agramer Mumienbinde (Der etruskische liber linteus). Wien 1963. *ŽA* 15 (1965), 241-243.
- R: Z. Mayani, Les Etrusques commencent à parler. Paris 1961. *ŽA* 15 (1965), 243-244.
- R: G. Alföldy, Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien, Budapest 1965. *BzN* 1 (1966), 90-92.
- R: M. Faust, Die antiken Einwohnernamen und Völkernamen auf -itani, -etani. Eine Untersuchung zur Frage des westmediterranen Substrats. Göttingen 1966. *IF* 72 (1967), 337-339.
- R: I. Kajanto, The Latin Cognomina, Helsinki 1965. *IF* 72 (1967), 183-184.
- R: G. Devoto, Origini indeuropee, Firenze 1962. *Filologija* 5 (1967), 206-208.
- Lingvostilistički svijet Krunoslava Pranjića. *Kritika* 2 (1968), 218-222.
- Djelo koje treba temeljito popraviti. *Kritika* 1 (1968), 38-44. Pretiskano u: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata, Posebno izdanje časopisa Kritika* 1, Zagreb 1969., 41-47.
- Riječ-dvije kritičarima moje kritike u »Kritici«. *Kritika* 5 (1969), 140-147. Pretiskano u: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata, Posebno izdanje časopisa Kritika* 1. Zagreb 1969., 139-146.
- R: A. J. Pfiffig, Ein Opfergelübde an die etruskische Minerva, Wien 1968. *ŽA* 19 (1969), 313-314.
- R: G. Winkler, Die Reichsbeamten von Noricum und ihr Personal, Wien 1969. *ŽA* 19 (1969), 313.
- R: J. L. Weisgerber, Die Namen der Ubier, Köln – Opladen 1968. *Bonner Jahrbücher* 169 (1969), 563-565.
- R: Ju. V. Otkupščikov, Iz istorii indoevropskogo slovoobrazovanja, Leningrad 1967. *IF* 75 (1970), 284-286.
- R: V. Pisani, L'etimologia, Storia Questioni Metodo, Brescia 1967. *IF* 75 (1970), 280-282.
- R: I. Duridanov, Thrakisch-dakische Studien. Erster Teil: Die thrakisch- und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen. *Linguistique balkanique* XIII, 2, Sofija 1969. *BzN* 5 (1970), 213-214.

- Nadmašeni svi dosadašnji pravopisi. *Jezik* 19 (1971), 23, 37-51.
- R: Hrvatski latinisti I i II. *Filologija* 7 (1973), 257-260.
- R: Darinka Gortan-Premk, Akuzativne sintagme bez predloga u srpskohrvatskom jeziku. Institut za srpskohrvatski jezik. Biblioteka Južnoslovenskog filologa. Nova serija, knjiga 2, Beograd 1971. *Suvremena lingvistika* 10 (1974), 34-37.
- R: Herbert Hunger, Die hochsprachliche Profanliteratur der Byzantiner I – II. München, Beck, 1978. *Österreichische Osthefte* 22, Wien 1980, 178-183.
- R: Cassius, Bartholomaeus, Institutiones linguae Illyricae, nunc iterum edidit R. Olesch, Böhlau Verlag, Köln – Wien, 1977. *Kratylos* 24 (1979 [1980]), 141-150.
- Sprachkontakt und Kontaktlinguistik – zu einem Buch von Rudolf Filipović.
R: Rudolf Filipović, Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira, Zagreb 1986. *Folia linguistica* 32 (1988) 12, 203-209.
- Kopernikanski obrat. R: Andrija Kačić Miošić, Razgovor ugodni naroda slovinskoga; Matija Antun Reljković, Satir iliti divji čovik. Priedio Josip Vončina. Biblioteka Temelji. Knjiga četvrta. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1988. *Forum* 27 (1988) 10-11 (knj. 56), 616-618.
- R: István Nyomárkay, Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung, Studies in Modern Philology 7, Akadémiai Kiadó, Budapest 1989. *WSLJb* 35 (1989), 244-246.
- R: Eine Sprachlehre von der Hohen Pforte. Ein arabisch-persisch-griechisch-serbisches Gesprächsbuch vom Hofe des Sultans aus dem 15. Jahrhundert als Quelle für die Geschichte der serbischen Sprache. Mit Beiträgen von Tilman Berger, Christof Correl, Günther S. Heinrich und Werner Lehfeldt herausgegeben von Werner Lehfeldt (Slavistische Forschungen 57), Köln – Wien 1989, Böhlau. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 40 (1990), 483-486.
- R: Ivan Mužić, Podrijetlo Hrvata (Autohtonost u hrvatskoj etnogenezi na tlu rimske provincije Dalmacije), Zagreb 1989. *Obavijesti Hrvatskoga arheološkog društva* 22 (1990) 2, 60-62.
- R: E. v. Erdmann-Pandžić – J. Pandžić, J. Dragišić und J. Reuchlin: Eine Untersuchung zum Kampf für die jüdischen Bücher mit einem Nachdruck

- der Defensio praestantissimi viri Joannis Reuchlin (1517) von G. Benignus (Juraj Dragišić), Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 1, Fach Slavische Philologie der Universität Bamberg, Bamberg 1989. WSIJb 36 (1990), 266-268.
- R: E. v. Erdmann-Pandžić, Drei anonyme Wörterbücher der kroatischen Sprache aus Dubrovnik, Perugia und Oxford. Zur Sammlung der »disiecta membra« des frühen Opus von Bartol Kašić, Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 3, Fach Slavische Philologie der Universität Bamberg, Bamberg 1990. WSIJb 36 (1990), 268-270.
- R: V. Bockholt, Sprachmaterialkonzeptionen und ihre Realisierung in der kroatischen und serbischen Lexikographie, Slavistik in der Blauen Eule, Bd. 2, Essen 1990. WSIJb 37 (1991), 227-236.
- Nova knjiga o sintaksi hrvatskoga književnog jezika R: Ivo Pranjković, *Hrvatska skladnja*. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika, Hrvatska sveučilišna naklada, Biblioteka Jezikoslovlje, Knjiga 3, Zagreb 1993., 260 str. *Jezik* 41 (1993) 2, 57-63.
- R: K. Petkov, Infidels, Turks, and Women: The South Slavs in the German Mind, ca. 1400 – 1600, Frankfurt a. M., Peter Lang 1997. *Südost-Forschungen* 57, München 1998, 318-319.
- R: Aspetti della cultura dei laici in area adriatica. Saggi sul tardo medioevo e sulla prima età moderna a cura di Roberto Paciocco, Luigi Pellegrini e di Antonio Appignani (Università degli studi »G. D'Annunzio« di Chieti, Dipartimento di Studi Medievali e Moderni. Biblioteca di »Studi Medievali e Moderni«. Sezione Medievale 2), Napoli 1998, 450 S. WSIJb 44 (1998), 237-239.
- R: T. Ladan, Riječi. Značenja, uporaba, podrijetlo. ABC naklada, Zagreb 2000. Zabavna knjiga duboke semantike, *Vijenac* 8, broj 167–169, Zagreb 27. srpnja 2000., 5.
- R: G. Schramm, Ein Damm bricht. Die römische Donaugrenze und die Invasionen des 5.–7. Jahrhunderts im Lichte von Namen und Wörtern. Südosteuropäische Arbeiten, Oldenburg Verlag, München 1987, 398 S. *Zeitschrift für Balkanologie* 35/2, Wiesbaden 1999, 226-228.
- R: L. Auburger, Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus, Ulm/Donau (Gerhard Hess Verlag) 1999, 454 S. WSIJb 47 (2001), 305-310.

- R: G. Holzer. Die Slaven im Erlauftal. Eine Namenlandschaft in Niederösterreich (= Studien und Forschungen aus dem Niederösterreichischen Institut für Landeskunde, Band 29 = NÖ Schriften Wissenschaft 136), Wien (Selbstverlag des NÖ Instituts für Landeskunde) 2001, 154 S. WSIJb 48 (2002), 260–262.
- R: W. Lehfeld, Juraj Ratkaj Velikotaborski »Kripozti Ferdinanda II.« im Vergleich mit ihrer lateinischen Vorlage. Mit 8 Abbildungen (= Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-Historische Klasse. Dritte Folge, Bd. 254), Göttingen (Vandenhoeck & Ruprecht) 2003, 114 S. WSIJb 49 (2003), 241–248.
- R: P. Garde, Le discours balkanique. Des mots et des hommes, Le Grand Livre du Mois, Paris (Librairie Anthème Fayard) 2004, 480 S. WSIJb 52 (2006), 231-235.
- R: R. Eckert, Studien zur Sprache der lettischen Volkslieder. Phraseologische, lexikalische und syntaktische Probleme, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien (Peter Lang) 2007, 273 S. WSIJb 53 (2009), 265-267.

RAZLIČITI MANJI PRINOSI

Književni leksikon Strani pisci, Članci iz babilonske, starohebrejske, bizantske, novogrčke, arapske, indijske, kineske, japanske, perzijske i turske književnosti, Zagreb 1961. 2. prošireno izdanje, Zagreb 1968.

Članci: Književni jezik i Mladogramatičari u S. Babić, *Jezik, Školski leksikon*, Zagreb 1963.

Jugoslaveni i Indija, Katalog izložbe 5. prosinca 1965. Predgovor, Indijske pripovijetke, Srednjovjekovne legende o Indiji, Rani neposredni dodiri, Cigani, Poredbena lingvistika, Zagreb 1965.

Članci: Genetska srodnost, Indoevropski jezici, Književni jezik, Tipologija jezika u S. Babić, *Jezik, Školski leksikon*, 2. izd, Zagreb 1965.

Jedan đak o profesoru Majnariću. *ŽA* 16 (1966), 14-19.

Eis mnēmēn Nikolau Majnarić. *Atena* 69 (1967), 332-334.

Izložba »Jugoslaveni i Indija« i naučni kolokvij o kulturnim dodirima jugoslavenskih naroda s Indijom. *Ljetopis* 72 (1968), 479-482.

Predgovor: R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969., V-IX.

Predgovor: D. Brozović, *Standardni jezik*, Zagreb 1970., 5-7.

Indogermanische Chronik 16 b, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 16 (1970), 230-232.

Indogermanische Chronik 17 a, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 17 (1971), 120.

Indogermanische Chronik 17 b, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 17 (1971), 231-232.

Indogermanische Chronik 18 a, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 17 (1971), 115-116.

Indogermanische Chronik 18 b, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 18 (1972), 239.

Ilirološki kongres u Tirani. *Suvremena lingvistika* 56 (1972), 89-90.

Der illyrologische Kongreß in Tirana. *BzN*, 8 (1973), 162-164.

- Indogermanische Chronik 19 a, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 19 (1973), 123-124.
- Indogermanische Chronik 19 b, XIII. Indogermanische Restsprachen Europas. *Die Sprache* 19 (1973), 259-260.
- Predgovor: R. C. Pandeya, *Indijska filozofija jezika*, prevela Rada Iveković. Mala edicija Ideja, Posebno izdanje časopisa »Ideje«, Beograd 1975., 5-19.
- Kolokvij o jezicima Rimskoga Carstva. *Suvremena lingvistika* 11 (1975), 39.
- Treći međunarodni balkanološki kongres. *Suvremena lingvistika* 11 (1975), 40.
- Trinaesti međunarodni kongres antičkih studija. *Suvremena lingvistika* 11 (1975), 40-41.
- Svjetsko hindsko saborovanje. *Suvremena lingvistika* 11 (1975), 41.
- Uvodna riječ: Iz orijentalnih književnosti i predaja. *Književna smotra* 8 (1976) 26-27, 3-4.
- Predgovor: Z. Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, Liber, 1978., XV-XIX.
- Milan Budimir (1891-1975). Nekrolog. *Ljetopis Jugoslavenske akademije* za 1975. godinu. Knjiga 79, Zagreb 1979., 671-675.
- Ljudevitu Jonkeu – in memoriam. *Ljudevit Jonke, Spomenica preminulim akademikima* – svezak 8, Zagreb, JAZU, 1980.
- Festrede zur 1300-Jahr-Feier der ersten Staatsgründung Bulgariens. *WSIjB* 27 (1981), 7-13.
- Umjesto uvoda: Riječ i misao Indije. *Književna smotra* 16 (1984) 53, 3-4.
- Riječ dvije uz javnu raspravu o promjeni jezične odredbe u Ustavu SR Hrvatske, *Forum* 26 (1987) 7-8 (knj. 54), 154-160.
- Naš svečar Rudolf Filipović, *Filologija* 14 (1986), XIII-XVII.
- Zdenku Škreb – in memoriam. *Zdenko Škreb, 1904-1985, Spomenica preminulim akademikima* – svezak 40, Zagreb 1987., 23-32.
- O jeziku ne odlučuju odluke (intervju vodi Branka Kamenski). *Danas* br. 359, god.7, Zagreb 3. siječnja 1989., 41-43.
- »Mißhandelte Alpenslawen«. Bemerkungen zu einer unausgewogenen Besprechung. *Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark* 80 (1989), 293-297.

- Poredbena proučavanja mitologije, in: Radmila Gikić, *Razgovori o Indiji*, Biblioteka Revija 74, Osijek 1989., 81-95.
- Marginalije uz »Pledoaje za etnologiju kao historijsku znanost o etničkim skupinama«. SE 1, Zagreb 1989., 35-36.
- Život i djela Vatroslava Jagića. *Radovi zavoda za znanstveni rad JAZU*, Varaždin 3, Varaždin 1989., 9-12.
- Hrvatski na dlanu. *Danas* br. 447, god. 9, 11. rujna 1990., 40-41.
- Još jednom o Mužiću. SHP, ser. 3, sv. 19 (1989), Split 1991., 285-287.
- Predgovor: S. Babić, D. Brozović, M. Moguš, S. Pavešić, I. Škarić, S. Težak, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, nacrti za gramatiku*. Djela HAZU, knj. 63, Zagreb 1991., 11-13.
- László je uvijek znao svoje. *Suvremena lingvistika* 34 (1992), 5-9.
- Nije prikaz nego ocjena. *Jezik* 42 (1994) 1, 23-32.
- Kojim se jezikom govori u Bosni? *Novi glas. Magazin HAK-a* 4 (1995), 26-37.
- Franz Wenzel Mareš. Nachruf. *Almanach der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 145 (1995), 511-523.
- Koji su današnji aktualni problemi slavenske filologije. *Slavia* 65 (1996) 1-2 = *Aktualní otázky slovanské filologie a Šafaříkův vědecký odkaz*, Praha 1996, 25-27.
- Prigodno slovo pri polaganju vijenca na grob Marka Marulića za Marulićevih dana 21. travnja 1997., *Mogućnosti* 44 (1997) 4-6, 1-4.
- Dužni smo odgovor – gdje smo bili? Prigodni govor pri otkrivanju spomen-ploče Bartolu Kašiću nad njegovim grobom u crkvi Sv. Ignacija u Rimu 23. svibnja 1996. *Hrvatsko slovo* 23. svibnja 1996., 5.
- Popratna riječ: Z. Matišić, *Elementi hidske gramatike*, Zagreb 1996., XI-XIII.
- Predstavljanje knjige Branimira Glavičića »Marulićev latinski rječnik« za Marulićevih dana u Splitu 23. travnja 1997., *Mogućnosti* 44 (1997) 4-6, 5-9.
- Zum 60. Geburtstag von István Nyomárkay. *Studia Slavica Hungarica* 42, Budapest 1997, 223-226.
- Profesor Rudolf Filipović i »Suvremena lingvistika«. *Suvremena lingvistika* 22 (1996) 1-2 (41-42) VII-XI.

- Die Wiener Slawistik an der Schwelle zum dritten Jahrtausend. Slawistik an der Universität Wien 1849–1999*, herausgegeben vom Institut für Slawistik der Universität Wien, [Wien, 1999], 43–51.
- Zar doista grčki tekstovi o crnomorskim Hrvatima u kasnoj antici? Obavijesti 31, br. 2, *Hrvatsko arheološko društvo*, Zagreb 1999., 133–134.
- Frangešovo doba. Umijeće interpretacije. *Zbornik radova u čast 80. godišnjice rođenja akademika Ive Frangeša*, Zagreb 2000., 65–70.
- Nova stara gramatika. Josip Florschütz, Gramatika hrvatskoga jezika (preisak), Ex libris, Zagreb 2002. *Vijenac* 10, broj 226, Zagreb 31. listopada 2002.
- Predgovor: K. Škrubej, »*Ritus gentis*« *Slovanov v vshodnih Alpah. Model rekonstrukcije pravnih razmerij na podlagi najstarejšega jezikovnega gradiva*, Ljubljana 2002., 9–10.
- Zaokružen salonitanski triptih. *Vjesnik* od 11. ožujka 2003., 16.
- Pogled iskosa na hrvatsko pravopisanje, *Dometi*, god. 12, br. 1–4, Rijeka 2002., 23–25.
- Govor na proslavi izlaska 50. godišta časopisa *Jezik*, *Jezik* 51 (2004) 1, 6–10.
- Henrik Birnbaum (1925–2002), *Südost-Forschungen*, Band 61/62, München 2002/2003, 417–421.
- František Václav Mareš am Institut für Slawistik der Universität Wien. *WSIjB* 50 (2004), 195–201.
- Politischer Wandel und der Wortschatz der südslawischen Sprachen in der Habsburger Monarchie um 1848 und danach. 'Herrschaft' und 'Staat'. *Untersuchungen zum Zivilisationswortschatz im südosteuropäischen Raum 1840–1870. Eine erste Bilanz*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, *Schriften der Balkan-Kommission* 43, Wien 2004, 19–27.
- Vorwort: 'Herrschaft' und 'Staat'. *Untersuchungen zum Zivilisationswortschatz im südosteuropäischen Raum 1840–1870. Eine erste Bilanz*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, *Schriften der Balkan-Kommission* 43, Wien 2004, 7–9.
- Einleitung: 'Herrschaft' und 'Staat'. *Untersuchungen zum Zivilisationswortschatz im südosteuropäischen Raum 1840–1870. Eine erste Bilanz*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, *Schriften der Balkan-Kommission* 43, Wien 2004, 11–16.

- Stanislav Marijanović – kroatistički pregalac. Zavičajnik. *Zbornik Stanislava Marijanovića*, Osijek 2005., 63–65.
- Aufzeichnungen über Rider und über seinen Erforscher – Zabilješka o Rideru i o njegovu istraživaču. *Illyrica Antiqua ob honorem Duje Rendić-Miočević, radovi s međunarodnoga skupa o problemima antičke arheologije*, Zagreb 6.–8. XI. 2003., Zagreb 2005., 19–22.
- Predgovor: Dalibor Brozović, *Neka bitna pitanja hrvatskoga jezičnog standarda*, Školska knjiga, Zagreb 2006., 11–16.
- Kulturnopovijesni kontekst *Slovnice hrvatske* Antuna Mažuranića. Pretisak njegove *Slovnice hrvatske*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2008.
- Osvrt na knjigu: »Tote je bolje stat«. *Vijenac* 16, br. 383, Zagreb 6. studenoga 2008. = *Bujština* 2008. Književno-povijesni zbornik, Umag 2008., 220–222.
- Uz 40 godina Zagrebačke Biblije. *Forum* 48 (2009) 1-3 (knj. 81), 159-163.
- Kako postoji hrvatski jezik. *Jezik* 56 (2009) 1, 32-34.
- Iskustva s Vijećem za normu hrvatskoga standardnog jezika. *Jezik* 56 (2009) 3, 85-87.
- Posljednji knez bribirski. SHP, ser. 3, sv. 36 (2009), Split 2009., 11-15.
- Onomu koji je knjigama poštovan. *Knjige poštujući, knjigama poštovan. Zbornik Josipu Bratuliću o 70. rođendanu*, Zagreb 2010., 23-25.
- Čovjek koji osluškuje harmoniju sfera. Muzikolog i kroatolog Stanislav Tuksar. *Musicologie sans frontières – Muzikologija bez granica. Svečani zbornik za Stanislava Tuksara – Essays in Honour of Stanislav Tuksar*. Urednici Ivano Cavallini – Harry White, Zagreb 2010., 21-29.
- O hagiografiji i njezinoj istraživačici. *Slovo* 60, *Broj posvećen akademkinji Ivanki Petrović o sedamdesetoj obljetnici života*, Zagreb 2010., 25-27.
- Meštru Branku na spomen (umjesto predgovora). »Az grišni diak Branko pridivkom Fučić«. *Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića, Malinska, Dubašnica, otok Krk, 30. siječnja – 1. veljače 2009. godine*, 13-17.
- Predgovor: Aleksandar Stipčević, *Tradicijska kultura zadarskih Arbanasa*, Ibis grafika, Zagreb 2011.

Proslov: Andrea Sapunar Kovačević, Književni prsten, Gradišćanskohrvatsko
e i druge kroatističke teme, *Erasmus*, Zagreb 2012.

Nekoliko redaka uz *Cvjetnjak* Petra Gudelja. Pogovor knjizi Petar Gudelj,
Kada se sunce ženilo, cvjetnjak usmenih lirskih pjesama, Zagreb 2012.,
465-468.

Proslov: Bojan Marotti, *Značenje nadsllovaka u Vitezovićevu »Lexiconu«*, sv.
I-II, Zagreb 2013., sv. I, 5-8.

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

RADOSLAV KATIČIĆ
1930. – 2019.

Nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb

Za nakladnika

Akademik Dario Vretenar, glavni tajnik

Grafička urednica

Nina Ivanović

Lektura i korektura

Bojan Marotti

Naklada

200 primjeraka

Tisak

Stega tisak

Zagreb, ožujak 2021.

ISBN 978-953-347-383-3

9 789533 473833

